

Oral History Kosovo

INTERVJU SA GRETOM KAČINARI

Priština | Datum: 28. septembar 2020.
Trajanje: 249 minuta

Prisutni:

1. Greta Kačinari (sagovornica)
2. Anita Susuri (vodila intervju)
3. Renea Begoli (kamera)

Simboli u transkripciji, neverbalna komunikacija:

() – emocionalna komunikacija

{ } – sagovornik objašnjava nešto gestovima.

Druga pravila transkripcije:

[] - dodatak tekstu kako bi se pomoglo razumevanje

Fusnote su dodaci koji pružaju informacije o mestima, imenima ili izrazima.

Prvi Deo

Anita Susuri: Gospodo Greta, da li možete da nam na kratko ispričate svoju biografiju i kažete nešto o svojoj pordici? Odakle potičete?

Greta Kačinari: Ja sam Greta Kačinari, dobrodošli u moj stan (smeje se).

Anita Susuri: Hvala vam što ste me primili.

Greta Kačinari: Rođena sam u Prizrenu '47. Dolazim iz petočlane porodice. Moj otac je bio kujundžija. Ja sam prvo dete, a imala sam dvojicu braće, sada su obojica praminula, moji roditelji takođe, naravno. A kao dete sećam se rečenice iz Deset zapovesti iz Biblije, četvrta koja kaže: "Poštuj oca svoga i majku svoju, da ti budu dugi dani na zemlju koji ti daje Gospod Bog tvoj." Tako je zapisano na starom jeziku. I navodno sam stigla do ovih godina zbog toga, ja sam jedina koja je ostala. Tu su i drugi članovi porodice moje braće, ali ja sam ona koja je došla u ove godine.

Inače, kao prve dete, sećam se da roditelji nisu išli nikuda bez mene, na venčanja, na zabave, na proslave Nove godine... imate sliku, videli ste je [obraća se osobi koja vodi intervju]. Tako da sam sve vreme bila sa njima dok sam bila dete. I, ne znam, stavili bi me na sto, ja sam se igrala, plesala, pevala. A moj otac je bio deo amaterske trupe prizrenskog pozorišta. Pošto je imao crne brkove, glumio bi Hitlera u predstavama i mnogim komedijama.

Naravno, ja se toga sada ne sećam, ali sećam se da su me stavili [na scenu] da recitujem pesmu jer je moj otac radio kao filigranski umetnik u Filigranu u Prizrenu i napisao je kratku pesmu koju mi je dao da recitujem pre nego što [je šou] počeo... u Pozorištu u Prizrenu. Dali su mi tradicionalnu prizrensku, *dimie*,¹ prsluk, one prelepe svilene bluze i stavili su mi krunu na glavu, i ja sam izrecitovala pesmu. Da li želite da je izrecitujem sada?

Anita Susuri: Izrecitujte je.

Greta Kačinari: {recituje} "Argjendare kam qillue, një brosh të vogël me mbarue dhe në zemër për me vnue. Kur kom qenë n'koperativë i kam pa njerzhtë tu punue, tu i ba lacra, tu i ba zogj, t'u qeshë, t'u mahitë ju shkon dita për dakik". [Slučajno sam majstor filigrana, pravim mali broš koji stavljam blizu

¹ Bele satenske pantalone u turskom stilu koje se sužavaju na člancima. Prave se od dvanaest metara tkanine.

srca. U kooperativi sam video ljude kako rade, prave male rupe, prave ptice, smeju se i šale, dan im prođe brzo]. To je bilo to... to su trenuci života koji su mi ostali u sećanju, bilo je puno prilika, ali... Čak i kad su izlazili u korzo, šetali smo držeći se za ruke. Prizrenski korzo, prizrenski trg je tada bio poznat, mislim da je bio, čak i sada ljudi tamo šetaju baš kao što to rade na prizrenskom bulevaru. Ja sam bila između njih i to je bila neka vrsta ohrabivanja, možda moji roditelji toga nisu bili svesni, da su mi dali samopouzdanje koje mi je potom puno pomoglo tokom mog celog života.

Anita Susuri: Gospodo Greta, želela sam da vas pitam kako se vi sećate Prizrena iz tih dana? Kako ste ga videli kao dete?

Greta Kačinari: Prizren, živela sam u ulici koja je spajala staru gimnaziju, Prizrensku gimnaziju, i ulicu, ona se tada zvala Bihačka, spajala se sa prizrenskom Bistricom [reka]. Veoma zanimljiva ulica u kojoj je živelo mnogo različitih ljudi, veoma lepo sećanje. Na ulazu u ulicu je bila jedna katolička porodica, a onda je bila ta porodica *bektashi*², pa srpska porodica, pa je bila još jedna katolička porodica, sećam se da su bili preko puta nas. A onda je bila porodica iz Đakovice, a bila je još jedna turska porodica malo dalje.

Dakle, to je bila ulica... i ja sam kao dete pričala turski, osim kad smo se preselili, mislim, nisam ga više govorila. Ali moj otac jeste, govorio je tečno. Ja ga zaista dobro razumem, ali mogu samo malo da komuniciram. Dakle, to je bogatstvo koje čovek [neguje], Prizren je grad u kojem sam se uvek osećala toplo i osećala sam se velikom, iako sam fizički niska zbog malih kuća, osećala sam se velikom, velikom, odraslom, kako treba, ne drugačija od ostalih... dakle, govorim o Rankovićevom³ vremenu, 50-ih godina.

Kada su oni dolazili, tata nije bio kod kuće celu noć i pitala sam mamu, "Gde je *Baca*?"⁴ Zato što sam ga zvala *Baca*, "Gde je *Baca*?" "Otišao je da igra karte." Šta se zapravo desilo, cela njegova generacija koja je bila u vojsci imala je u vojnoj knjižici "Nepodobni, *nepodoban*" i svaki put kada je bilo poseta, okupljali su ove "*Nepodobne*," [govori na srpskom] nepodobne i zatvarali ih u zatvor na 24 sata, ili čak i duže.

Anita Susuri: Zašto su bili nepodobni?

Greta Kačinari: To se dešavalo jer je postojalo specijalno pravilo u to vreme kako bi postojao indirektni pritisak, ne direktni, indirektni koji bi terao ljude da se isele. I kažem vam sada, u vreme migracija muslimanskih Albanaca, kada su odlazili u Tursku, istovremeno je postojao pritisak prema katoličkim Albancima, koji su takođe počeli [da se iseljavaju] '50-ih, malo ranije, tako da se pre '50-ih postojale prve porodice koje su počele da emigriraju. I nastanile su se svuda po bivšoj Jugoslaviji. Inače, većina njih, bilo da su bili kujundžije ili... većinom kujundžije. Zapravo, ne većina, svi.

Ovo govorim jer smo kasnije ostali u kontaktu sa tim ljudima. Tako da, bilo je porodičnih poseta, prijateljskih poseta, gde god da su bili ili gde god da smo mi bili. Jako bolan vremenski period, i to odgovorno kažem jer kasnije u Tuzli, u Bosni gde smo živeli, došao je jedan bračni par jer je pravilo

² Islamski red Sufi koji je osnovan u 13. veku, uglavnom prisutan u Anatoliji i na Balkanu. Više je rasprostranjen u južnoj Albaniji, prisutan i na Kosovu, pogotovo u Đakovici.

³ Aleksandar Ranković (1909-1983) je bio srpski partizanski heroj koji je postao jugoslovenski ministar unutrašnjih poslova i načelnik Vojne obaveštajne službe posle rata. Bio je tvrdolinijaš koji je uspostavio režim terora na Kosovu, koje je smatrao pretnjom za Jugoslaviju, od 1945. do 1966, kada je izbačen iz Komunističke partije i proteran na njegovo privatno imanje u Dubrovniku gde je ostao do njegove smrti 1983.

⁴ *Bac* ili *baca* je termin koji se koristi da se izkaže naklonost i poštovanje prema starijoj osobi u albanskom jeziku.

tada bilo zaštititi sopstveni narod. Tako da su ljudi koji su ispunili određenu dužnost bili prebačeni na drugo mesto i mi to ne bismo ni znali da nije bilo tog bračnog para, Ristići, koji su došli da žive u Tuzli i onda je *čika* [govori na srpskom] Aca ispričao mom ocu do detalja zašto se to desilo.

I sećam se tog trenutka, to je bilo posle nekoliko čaša *raki*⁵ kad se otvorio i rekao, “Od danas zaista ne bi trebalo da prelaziš moj prag.” To je bilo stvarno, mislim, posledice toga se vide i danas jer sve te porodice kada su se desili svi ratovi u bivšoj Jugoslaviji, te porodice su krenule različitim putem, migrirale su, da li u Kanu... u sve delove sveta. To je ... mogu da kažem da se to nije dešavalo samo u Prizrenu već i u Peći, i u Đakovici, u Uroševcu, u svim mestima gde je politika imala uticaj na migracije Albanaca.

I ovde, dozvolite mi da se vratim nazad na Prizren i na duh Prizrena koji me je vodio kroz čitav život i koji je uticao... moja majka je jako lepo pevala, bila je član crkvenog hora i ja sam slušala te pesme, n samo te crkvene, ali jako je lepo pevala, pevala je i stare pesme, narodne pesme koje smo kasnije pevali i tamo gde smo emigrirali. Tako da, kroz pesmu smo čuvali jezik, jezik koji smo govorili u Prizrenu, *prizrenianče*, “[govori sa akcentom] Dolaziš li, da li znaš, da li ideš.” Sa turcizmima, a da nismo ni bili svesni da koristimo turcizme. Na primer, kada bi neko došao kao gost, mi smo govorili, “*Hoşgeldin*” [na turskom: dobrodošli]. To je bilo to. I mi smo to sve usvojili i mi...

Mislila sam da tako treba da pozdravim albanske prijatelje koji bi dolazili u posetu. Do jednog trenutka, bio je jedan gost koji je služio vojni rok u Tuzli i rekao je, “Šta je to? Kako to kažeš *hoşgeldin*?” Ja sam rekla, “*Hoşgeldin de*.”⁶ On je rekao, “Treba da kažeš dobrodošli [na albanskom],” Ja sam rekla, “Ooo, to je jako komplikovano.” Da, bilo je komplikovano jer sam onda morala da promenim porodični običaj rečju koju je hteo da mi nametne, to je bilo nametljivo za mene jedno vreme. Ali, ipak, stvar sa *hoşgeldin* je bila... mogli ste da je čujete u Rijeci, svuda u Zagrebu. Pozdravljanje gostiju koji su došli u posetu ili kad bismo odlazili u posetu, taj izraz se koristio. Prizren je imao te lepe stvari.

Anita Susuri: Da li je to bilo [karakteristično] u Prizrenu, na primer, da se razlikuju katolički Albanci i Srbi? Da li su se razlikovali po nečemu? Da li se to primećivalo na ljudima ili su svi bili jednaki?

Greta Kačinari: Razlika je bila jedino u odeći. Sećam se da sam kao dete imala one kerozinske lampe, tako da se puno sećam, ali sve su to delovi, kao delovi filma. Tamo gde smo mi živeli, komšije su nam bile porodica iz Đakovice, Džara [ime], sa njima smo razgovarali na albanskom. Ali kada bi Nusret dolazio, moj otac je sa njim razgovarao na turskom. Sa srpskim porodicama smo pričali *vranjanče*,⁷ “Što praviš mori?” [priča na srpskom] “*Eto, perem draske*” {pravi se da pere nešto rukama} i tako je bilo.

Zašto ovo govorim? Ljudi su razgovarali jedni sa drugima u bilo kojem jeziku, svi su govorili sve jezike. Ako ih nisu govorili, razumeli su ih, tako da je komunikacija bila laka. To je pesma koje se sećam, koja se kasnije pevala na mnogim proslavama kada sam išla na venčanja kao odrasla. Na mnogim sastancima tokom 28. novembra,⁸ jer smo slavili 28... da, slavili smo i niko nije znao za 28. jer je 29. došao odmah nakon, drugi praznik koji je bio zvaničan [u Jugoslaviji].

A pesma je, ne mogu a da je ne kažem, ne znam da li se još neko seća pored mene, mislim da da. “*Ala imaš gajtan vegi. Avdi ago, more Avdi ago*” mogu li da je otpevam?

⁵ *Raki* ije jako često alkoholno piće, napravljeno destilacijom fermentisanog voća.

⁶ Kolokvijalno: koristi se da naglasi rečenicu, da izrazi jaku emociju.

⁷ Vranjanski govor.

⁸ Albanski Dan zastave.

Anita Susuri: Otpevajte, zašto da ne.

Greta Kačinari: {peva} “*Ala imaš gajtan vegi. Avdi ago, my dear Avdi ago, ti gumrije, my dear speak to me* [kaže na albanskom], *aman zbori sa s mene, kiz mori sòyle benimle*” (smeši se). Tako da, kako mogu da ne volim Prizren? To je to. Prvo, pevali smo ovo i mnoge druge pesme, nikad nas nije bilo briga koju pevamo, samo je tonalitet bio važan koji ih je povezivao. Pevali smo na albanskom, pevali smo na turskom, pevali smo na srpskom, to nikada nije bio problem. Barem govorim o mojoj porodici i onima bliskim meni i mojim prijateljima, koje smo imali po celoj bivšoj Jugoslaviji i sa kojima smo uvek bili u kontaktu. I danas smo u kontaktu, ali ne fizički jer tu smo gde smo i nemamo mogućnost da putujemo. Tako da to će biti druga tema o kojoj ću vam pričati...

I još jedan zanimljiv detalj koji želim da vam ispričam jer kad se rodio moj drugi brat, posle mene, bila sam jako mala ali sam videla, i sećam ih se, moja majka ga je dojila ali *ilaka* [rodaka] sa tatine strane, nije imala više mleka i dete koje se rodilo isto kad i moj brat, koji j ei dalje živ i živi ovde u Prištini, moja majka je i njega dojila. Da li se takve stvari još dešavaju? Ne. Dakle, bitka da se zaštiti ljudsko biće koje je doneto na svet i mene fasciniraju sve žene koje to rade. Ne znam, ne verujem da bi danas to uradile, moderne žene sigurno ne bi, drugačije je vreme. Ali to je bio jako human slučaj, prelep, pun ljubavi.

Anita Susuri: Gospodo Greta, da li se sećate kako je izgledala vaša prva kuća?

Greta Kačinari: Moja kuća u Prizrenu? Naravno da se sećam. Kuća je imala dva sprata. Spavaće sobe su bile na prvom spratu, u prizemlju je bila, ne mogu da kažem dnevna soba jer je bio ulaz, bio je veliki *magje*⁹ i ulaz u tu sobu gde su se svi okupljali, i bio je *tangar*, da li znate šta je *tangar*?

Anita Susuri: Da.

Greta Kačinari: Dobro.

Anita Susuri: Ali možete da objasnite ako želite, možda neko ne zna.

Greta Kačinari: Kako da objasnim, to je, to je zemljani kontejner, ognjište, da. Veliki zemljani kontejner u kojem je bila vatra i uvek... sa drvima, i vatra se čuvala da se upali sledećeg dana, skoro sam rekla dimnjak (smeje se) kamina. I moj deda je to radio. Moj deda je živeo sa nama i moj deda je imao vinograd, ne, držaću se prvo prednjeg dvorišta. Imali smo veliko prednje dvorište sa potokom koji je tu prolazio. Sve prizrenske kuće su bile povezane potokom gde... ne znam koji je to sistem bio, ali mislim da do današnjeg dana postoje kuće kroz koje prolaze potoci. Potok je delio prednje dvorište na dva dela.

Naravno, imali smo puno cveća, moj deda je sadio luk, paradajz, krompir, i imali smo veliki dud koji sam volela jer sam volela dudinje. I kada je došlo vreme da se trese dud, naše komšije su dolazile sa belim čaršavima da nam pomognu da tresemo drvo i onda smo delili [voće] sa drugima. Jednom, dakle kad sam bila jako mala, govorim ovo jer mi je ostalo u sećanju, moj deda je imao kozu i čim bi je pomuzli, znači imala sma možda tri godine, dali bi mi toplu čašu mleka da popijem, porasla sam za tili čas.

I sećam se da sam išla u vinograd, berbe grožđa, i stavili su me na... obično na magarca i nosili su grožđe u velikim korpama. Onda je moj deda vadio kotao i fermentisao *raki*. I bilo je slučajeva kada sam išla i punila čašu... *raki* je jako slatka i topla kada je sveže fermentisana, i popila sam je i po prvi put u životu sam bila (smeje se) baš pijana i sećam se da se sve vrtelo. Moji mama i tata su bili uplašeni

⁹ Drvena korpa u kojoj se držalo brašno i mesilo testo.

(smeje se), “Kuku, šta se desilo?” Moj deda, “Ne, ne. Nisam joj ja dao.” Jadan čovek. Ali, volela sam ga puno.

Te noći sam spavala, kada sam se probudila sledećeg dana, imali smo ogledalo koje je bilo pored prozora i videla sam da sam bila jako bleđa i čula sam da je strinina ćerka umrla, mala devojčica, umrla je odmah nakon što se rodila. I za mene je reč smrt bila povezana sa bledilom i otišla sam do svog dede i rekla, “Deda, umreću.” I moj deda, jadan čovek, ostavio je kotao, ostavio je *raki* i otišao do moje strine, do njihove kuće, i rekao im šta se dogodilo.

Zaboravila sam šta sam rekla dedi, izašla sam ispred kuće i dok sam se igrala, videla sam žene u *dimijama* kako trče. {Opisuje rukama kako su trčale} Pokazujem ovako jer su bile poprilično krupne i trčale su, “Kuku, šta se desilo?” Brzo su me dohvatile i stavile na sto koji je tada bio u prednjem dvorištu. Došao je jedan komšija, Džara, taj komšija, njegovo prezime je Kuži. I on je imao klip iza sebe jer je radio u, ne znam gde je radio, ali znam da je uvek nosio klip, revolver. I ja sam rekla, “Kuku, došao je da... do kraja, da se ne mučim puno.” I to je za mene bilo strašno.

I onda su mi dali čašu kozjeg mleka i tako sam odmarala. Zanimljivo je kako su mi u sećanju ostala lica tih ljudi. I onda, sećam se još nečega, žice, gde sušite veš, pre su stavljali žice za sušenje veša i mi smo se igrali sa decom te porodice iz Đakovice, sećam se njihovih imena do danas, Kujtim, Lume. I ne znam kako, ali uzela sam jednu od žica rukom i bila je električna. Bilo je strašno. Udarila me je struja, prodrimalo me je.

Raki me je prodrimala, struja me je prodrimala (smeje se). Ali, činjenica da su moji roditelji šetali naokolo sa mnom u sredini, bez obzira na te vibracije, bilo je, bilo je i samopouzdanja i ja sam se borila. I odmah nakon toga sam otišla do potoka. Zapravo, oni su me preuzeli i stavili me u vodu, da budem negde blizu zemlje kako bi struja napustila moje telo. Od tog dan mi se nikada nije sviđala i stvarno se bojim struje, budalasto.

Iako sam kasnije bila majstor za pegle, za peglanje, u to vreme smo u školi učili kako se prave dok smo živeli u Tuzli. Tako da, prednje dvorište je bilo jako lepo i sećam se jako dobro perioda u proleće kada smo krečili zidove u belo i crno na dnu, ili unutar prednjeg dvorišta ili vani na ulici, tako da su sve žene iz kuća okolo, bilo je dana kad su krečili zidove, a najlepší deo je bio kad su prskali crnom bojom i to je bilo za dekoraciju. To, toga se sećam kao scene iz filma takođe, kao segment...

Anita Susuri: Da li ste bili u kućama u osmanskim stilu kao što su bile u Prizrenu ili su bile drugačije, na primer kuće katoličkih [porodica]...

Greta Kačinari: Ne, ne. To je bila nasumična kuća, nije bila drugačija od Džarine ili ostalih. Mislite na one plafone...

Anita Susuri: Kakav je bio stil na primer?

Greta Kačinari: Ne, imali smo obične prozore. Dakle, to je bila kuća iz turskog perioda, ali to je bila kuća koja je izgrađena kasnije, ne znam, nisam tamo rođena. Ne znam kako, znam da je moj deda proveo nekoliko godina u Americi i kad se vratio, to je drugi slučaj. Kasnije su ga zafrkavali, pitali su ga kako pričaju Amerikanci. On bi govorio, “*How much an egg* [govori na engleskom]?” “Koja je cena jaja?” (smeje se).

Anita Susuri: Zašto je vaš deda tamo išao? Da radi, zar ne?

Greta Kačinari: Išli su u to vreme, u vreme mog dede. Sad, to je bilo pre, znači pre Drugog svetskog rata i čak ranije... Dok već pričam o svom dedi, moj deda je jako lepo pevao. Imao je zanimljiv glas, sada mi je zanimljivo, ali znam pesme koje je pevao do današnjeg dana. Znači, to su stare pesme koje se sada obrađuju, na primer pevao je pesme o osveti, o Osmanlijama. Tu pesmu znam od A do Š, nikad je nisam zaborabila jer sam je pevala i uvek mi se dopadala.

Onda tu je *Destan Begu* [naslov pesme] i te pesme. Dok je moj otac voleo *Hajredin Pasha* [naslov pesme],¹⁰ kako da nauči *Hajredin Pasha*. *Hajredin Pasha* je kasnije bio, kad smo živeli u Tuzli, nekad smo je slušali bilo na venčanjima ili sa gramofonskih ploča koje smo kupovali, imali smo Qamili i Vogël¹¹ i mnoge druge ali smo voleli *Hajredin Pasha*. Jer treba i dalje da pričam o Prizrenu?

Anita Susuri: Kako želite, za nas nije nikakav problem.

Greta Kačinari: Dakle, imala sam šest godina u prvom razredu, kada sam napunila šest, napunila sam šest u maju, upisala sam prvi razred u septembru i sećam se jer je učiteljica, na kraju školske godine, nagradili su nas knjigama, zbog našeg uspeha. I ja sam dobila tri knjige, uspela sam da dobijem sve tri. Nisam direktno dobila treću, već mi je dala moja strina i kada smo došli du posetu u Prizren, dala mi je. Nažalost, nisam sačuvala te knjige.

Drugi Deo

Greta Kačinari: Pre, mogu da kažem, pre nego što sam napunila, negde aprila '56, pre nego što sam napunila devet godina, moj brat je imao šest a drugi je imao tri godine. Tada je moj otac otišao u Bosnu, u Tuzlu, '54, i moj stric takođe i trebalo im je puno vremena da se prilagode dok nisu krenuli da rade kako bi mogli da otvore prodavnice i obojica su to uradili, u to vreme se vratio, zvanično je zatražio od nas da mu se pridružimo. I '54, aprila, znači pre nego što sam završila treći razred, otišli smo u Bosnu, u Tuzlu. I tada je počelo novo doba u mom životu.

Anita Susuri: Kako ste podneli vesti o selidbi? Kako vam se činilo?

Greta Kačinari: Pa, na početku je bilo jako zanimljivo jer se radilo o putovanju. Otputovali smo do Uroševca iz Prizrena autobusom, sećam se autobusa, mogu da se vide u jako starim filmovima i sećam se velikih krivina na putu kod Qafa e Duhlës. Put je bio star u to vreme, put do Uroševca. Zašto u Uroševac? Tamo je bila železnička stanica, morali smo da putujemo vozom.

Anita Susuri: Nije bilo one u Prištini u to vreme?

Greta Kačinari: Ne, ne. Priština nije bila, to je bio grad. Možda je imala dve ili tri zgrade gde je danas Bulevar Majke Tereze. Nisam toliko upoznata sa Prištinom iz tog vremena. Znam Prizren, znam Đakovicu, znam... znam neka sela u Đakovici, Doblibare, jer tamo su bili moji ujaci, ujak za ujakom, i

¹⁰ Epska pesma o Hajredinu Paši je pesma o hrabrosti koja govori o periodu ustanka Derviša Kare u planinama Dibra 1843-1844.

¹¹ Qamili i Vogël - Muhaxhiri (1923 - 1992) je bio narodni pevač iz Đakovice. Inspirisan tradicionalnim pesmama iz Tirane, vratio se na Kosovo zajedno sa Imerom Rizenom da osnuje Kulturno i umetničko društvo.

moji stričevi. I nikada neću zaboraviti, bili smo pozvani na venčanje, išli smo kravljim kočijama i morali smo da pređemo, ne znam koju reku, trebalo bi da je, ne znam, morali smo da pređemo reku, ja sam bila dete u kočiji sa mojim roditeljima i krava se okrenula na jednu stranu jer je voda bila poprilično duboka. I sećam se straha jer se moja majka baš uplašila i mi smo naravno.

Sećam se prednjeg dvorišta te kuće sa velikim zidovima i sećam se *qiler*,¹² *qiler*, njihov *qiler* sa tanjirima i drvenim sudovima gde su držali mleko. To je sve što mi je ostalo u sećanju, bubnjar i gazdarica koja je plesala uz bubnjeve. Nikada to neću zaboraviti. Plesala je sama... nijedna od njenih snaja, Bože ne, u to vreme to nije moglo da se desu. Ali nikada neću zaboraviti da je bila obučena u tradicionalnu nošnju i [plesala] ispred velikog bubnja. I onda smo seli u autobus, napred je bilo polupopunjeno i onda smo prešli u voz. Kako bismo stigli u Bosnu, putovali smo...

Anita Susuri: Da li je postojala direktna linija iz Uroševca za Bosnu?

Greta Kačinari: Ne, ne. Morali smo prvo da idemo u Beograd, a onda okolo do drugog mesta u istočnoj Bosni, Doboju, i onda je iz Doboja išao voz za Tuzlu. Dakle, koliko je to stanica? I sve to sa sporim vozovima tog vremena.

Anita Susuri: Koliko dugo je otprilike trajao put?

Greta Kačinari: Ne znam, ne znam koliko dugo je trajao ali mora da je bilo dugo. Možda je bilo dva dana puta zbog čekanja na stanicama. I onda smo stigli u Tuzlu i tu je počeo novi period u mom životu. Znači, bili smo u sredini gde se govorio drugi jezik, i bez obzira na naše znanje srpskog *a la perzeriançe*.¹³ Znači, nisu bili isti, imali su puno razlika. I ja sam se upisala u četvrti razred. Imala sam sreće jer je postojala starija nastavnica koja mi je puno pomagala od početka. Zahvaljujući njoj sam mogla da primenim puno stvari u mojoj profesiji. I pomogla mi je pošto sam znala da igram i da pevam, ali nisam dobro znala jezik.

Na primer, bio je jedan slučaj kad su me deca maltretirala i ja sam rekla, “*Sad ću da donesem moju mamu*” [trebalo bi da bude “*Sad ću da pozovem moju mamu*”] {pravi se da je ljuta} *donesem* znači nositi nešto i doneti, ne pozvati, ali ja sam rekla doneti jer sam poznavala tu reč. A oni su počeli da se smeju tako da sam se tad opametila i počela da učim, da čitam dobro, i ponekad čak i ono što nas deprimira u životu nas tera da napravimo sledeći korak i pokažemo im da nisu u pravu, ja nisam ono što vi mislite. I kad se četvrti razred završio, ja sam plesala i pevala, imali smo daire, ja sam imala *dimiu*, uzeli smo sve naše stvari sa nama, sve. Naše bogatstvo u Prizrenu je kasnije prodato i podeljeno sa mojim stricem.

¹² Ostava, ali se izraz takođe koristi kada se govori o sobi generalno.

¹³ Tipični način govora u Prizrenu.

U to vreme me je ta nastavnica uključila u školski program i sećam se da sam bila na sceni noseći *dimiu* i prsluk, daire, i pevala sam *Ani Kriši Pushka* [Čuo se pucanj], to je bila pesma. Zašto *Ani Kriši Pushka*, zato što su ljudi poznavali tu pesmu iz jednog filma iz tog vremena, *Kapiten Lleshi* [Kapetan Leši] to je bio film. Ne sećam se filma, ali znam da sam znao aovu pesmu, *Ani Kriši Pushka*. I ja sam pevala i plesala na sceni sama. I znala sam kako da sviram daire u to vreme ali ne znam da li bih sad znala.

Naravno, moj otac je kupio jako veliki stan, tokom prvih nekoliko meseci smo živeli u sobi iznad prodavnice i onda smo se preselili u staru kućicu, ali to je bio početak. I sećam se da sam tamo imala jednu prijateljicu, prijateljicu jevrejku. I Bosna, Tuzla takođe, jer je bio industrijski grad, sastojao se iz puno, bio je raznovrstan što se ticalo nacionalnosti, ili ljudi koji su dolazili iz različitih sredina, bilo je svih u tom gradu. Tako da sam ja došla iz jednog raznovrsnog grada u drugi raznovrsniji grad u tom smislu. Tako da, to vas uči da volite ljude onakve kakvi su.

Anita Susuri: Da li je vaša jevrejska prijateljica ili je posle Drugog svetskog rata ona...

Greta Kačinari: Ona je živela tamo. Naišla sam na nju tamo u tuzli, onda kad se formirala država Izrael, otišli su u Izrael. Imala je starijeg brata, bila je moje godište. Onda su se odselili. A onda nam je opština dala jednosoban stan negde dalje od centra grada. Kuća, stan koji je moj otac kupio, je bio u centru grada, ali drugi ljudi su živeli u njemu. Tri porodice su živеле u tom stanu koji je imao pet ili šest soba. Jako lep stan u austro-ugarskom stilu koji su posedovali *pasha*¹⁴ ili *bey*¹⁵ koji su tu ranije živeli i onda ga je konfiskovala država i onda se prodavao iznova i iznova.

A na najvišem spratu je živela jedna ruska porodica, sećam se da su bili stvarno stari. Pobegli su iz Rusije za vreme Staljina, veoma zanimljivo. Grad, tada je bio grad, sada je veliki grad. Izuzetno iskustvo u životu. Sada ću se vratiti u četvrti razred. Posle tog angažmana, kada sam prešla da se borim za ocenu, ponovo sam imala sreće sa našim direktorom. Tada sam bila član školskog hora, član folklorne grupe škole i bila sam član školskog baleta. I ja sam se tada bavila baletom (smeje se). Balet, pošto sam imala jako dugu kosu i igrala sam vilu u setu gde sam morala da probudim sve ruže koje su spavale.

Ima onih zaista lepih iskustava koje čuvam u sećanju iako je bilo i ne baš dobrih. Na primer, malo, ovo je neznanje naroda ili politike tog vremena i ljudi su se ponašali kako su se ponašali. Ali, moj otac je bio zaista dobar diplomata. Rekla sam za svoju majku da je bila veoma razumna žena, a moj tata joj je govorio, "Srećom, nisi završila školu jer bi postala ministar." Zaista je bila posebna, osim što je lepo pevala, bila je i hrabra žena, bila je pametna. I tu smo naravno odmah pristupili katoličkoj crkvi u

¹⁴ *Pasha, Pacha ili Paşa*, [paša] u starijim delima se nekad na engleskom pisalo "bashaw", bio je viši čin u osmanskome političkom i vojnom uređenju, obično rang kojim su nominovani guverneri, generali, zvaničnici i drugi.

¹⁵ *Bey* [beg] je turski počasna titula za poglavicu, obično se odnosi na ljude posebnog porekla ili vladare prostora raznih veličina u brojnim turskim kraljevstvima, emiratima, sultanatima i carstvima.

Bosni. Moja majka je pevala u horu, bila je solista hora, i pevala je veoma lepo. Izuzetno dobar sopran i ja sam pevala i u horu, pevala sam alt.

Dakle, bili smo veoma aktivni i u katoličkoj zajednici i veoma je interesantno kako postoje drugovi iz škole, drugovi iz crkve, prijatelji sa ulice i prijatelji iz kruga očeve radnje. Radnja mog oca bila je blizu džamije i kada je bio Bajram, “Bajrič Nuho, Bajram je,” tako su ga zvali, zvao se Ndue, [zvali su ga] Nuho, on je odgovarao, “*Bayram mübarek olsun*” [tur.: Srećan Bajram.] Odgovorio je na turskom i ljudi nikada nisu znali šta smo mi [verski].

Mislili su da smo, govorili su da smo Hrvati, mi smo šiptari¹⁶, mi smo bili ovo, pa, onda smo bili muslimani, drugi su mislili da smo Mađari, ne znam, mislili su o nama šta su hteli. Međutim, moje devojačko prezime je Četa i moj otac nikada nije promenio to ime ili prezime. Pisalo je u oglasu {opisuje rukama} iznad naše radnje, a preko puta nas je bio čovek po imenu Ramiz. Prezivao se Deveri, hoću da kažem da je bilo veoma interesantno. Bilo je mnogo albanskih porodica koje su bile tamo ranije, iz severne Albanije, bilo je Lumjante na primer. Bilo je ljudi sa Kosova, iz Preševa, iz Bujanovca i... ali, počeli su da se asimiliraju.

Dakle, njihovo prezime je promenjeno u “ić” i Ramiz je otišao i promenio prezime iz Deveri u Deveriović. A moj tata je bio ispred prodavnice i rekao mu, “Proklet bio, Ramize. Šta si uradio?” “Šta sam uradio Nue?” Nekada bi malo mucao. Inače je zaista lepo pevao. Rekao je, “Kako ste dodali ‘vić’ bre, čoveče?” “*Aiiii* {onomatopeja} ćuti, kunem ti se, skloniću ga.” I sklonio ga je, vratio se u Deveri. Ali to je bio uticaj članova porodice koji su hteli da koegzistiraju na drugačiji način, možda da imaju druge koristi, jer... bilo je mnogo slučajeva da su ljudi promenili prezime u bivšoj Jugoslaviji jer su bili prinuđeni ili direktno ili indirektno.

To je bio jedini način da se napreduje. Morao si da se prilagodiš tamo gde si bio i promeniš skoro ceo svoj identitet i to je bilo to. Nažalost, to nisu dobre stvari. Vidim ovo čak i kada odu u Ameriku, Kinezi na primer daju deci ime Džon ili šta ja znam. Sačuvajte svoje ime tako da barem to bude vaš identitet. Dakle, ovo se nije dešavalo samo kod nas, to se dešava širom sveta ljudima da bi nešto postigli, spremni su da žrtvuju sve.

Dozvolite da se vratim na *Bacu* i *Hajredin Pashu*. Kad bi se moj otac vraćao umoran noću iz prodavnice, govorio bi, “Dođi, kćeri,” imali smo jedan nizak sto i, “Dođi, jedna.” Sipao bi sebi čašu *raki*, umoran, dao je malo meni i rekao, “Dođi, jedina, pevaj pesmu *Baci*.” I pevala sam Hajredin Pashu. Pevala sam te pesme mom tati dok j emoja majka pevala potpuno drugačije. Tako da je Hajredin Pasha bio deo, vidite, pesma je pesma, ali bilo je nekih pesama koje su nazivali gradskim pesmama i koje su imale drugačiju melodiju i bile su ili sa *çifteli*¹⁷ ili su se drugačije pevale.

¹⁶ *Šiptar/i* srpski naziv za Albance. To je pogrdan naziv za Albance sa Kosova, kako bi ih razlikovali od Albanaca iz Albanije.

¹⁷ Instrument sa dve žice sa dugim vratom. Svira se u severnoj Albaniji i na Kosovu, obično uz pratnju narodnih pesama i epova.

Moja majka je pevala druge pesme. I zahvaljujući njoj ja znam stotine pesama iz albanskih zemalja. I kasnije, zajedno sa mojim Đerđem [Gjergj na albanskom], mojim mužem, on je skupio sve te pesme u jednu posebnu knjigu ali oboje smo imali sreće da naučimo te pesme od starijih ljudi. I to je značajna stvar koja će ostati mojoj ćerci, ili vašoj generaciji ako ikada poželite da se okupite i svi zajedno pevate. Ta knjiga je od velike pomoći jer ima note i tekst. Da li da se vratim na Tuzlu?

Anita Susuri: Da, to je u redu.

Greta Kačinari: Tuzla.

Anita Susuri: Do kojeg razreda ste tamo išli u školu tamo?

Greta Kačinari: Nastavila sam školovanje i tamo sam završila fakultet. Ispričaću vam najzanimljiviji deo mog života, dakle... bila je osnovna [škola], bila sam u osnovnoj školi, možda sam imala sreće jer smo živeli van centra [grada], morali smo da idemo autobusom tamo. U to vreme Tuzla je imala autobuse na sprat jer ih je Engleska poklonila Tuzli. Tuzla je bila poznata kao mesto gde se vadila so iz zemlje. To je mesto... zato se zvalo Tuzla jer "tuzla" na turskom znači so. Na nemačkom, to bi bio Salzburg. Bosanski Salzburg. Tako da je, zahvaljujući strukturi grada i okoline, zanimljivo... pa je bilo poklona sa drugih mesta i sećam se tih autobusa na sprat.

Ponekad bih se popela na drugi sprat iz zabave, inače sam ostala na prvom spratu pa sam bila spremna da odem, blizu vrata. Pošto se vrata nisu zatvarala, uvek su bila otvorena. I taj autobus je stajao negde blizu moje škole. I sećam se, trebalo je da imamo tehničku olovku od petog razreda da bismo počeli da pišemo tehničkim fontom. Na rukopis se morala obratiti posebna pažnja. I sve smo to radili nalivperom u milimetrijskoj svesci.

A onda smo na času tehničkog obrazovanja naučili kako da formiramo električnu mrežu {opisuje rukama}. Ne znam kako se to zove na albanskom, sama sam pravila stvari od baterija. A onda [naučili smo kako da ih pravimo], stvari koje bismo mogli sami da napravimo kod kuće, i tako, naučila sam mnogo praktičnih stvari. Dakle, govorim o osnovnoj školi od petog do osmog razreda. A onda kada je direktorka popunila naše tabele sa razredima, napisala je, "Rođena je u Prizrenu, Socijalistička Republika Makedonija," ja sam rekla, "Ne, ne, nije, Prizren nije u Makedoniji," rekla je, "Kuku hvala ti što si me obavestila jer bih napravila veliku grešku." Ona je bila nastavnica istorije, bila mi je nastavnica u osmom razredu.

To je veoma zanimljiva greška. Dakle, tada ljudi nisu obraćali pažnju na stvari koje sada radimo, znamo tačno ko i gde, i kako je neko. I ono čega se sećam iz ovog perioda je pored svih tih brojnih aktivnosti kojima sam se bavila, jako se dobro sećam da smo pevali jednu pesmu, jednu zanimljivu pesmu o

današnjoj Podgorici. Bila je to pesma, o onome što se danas zove Podgorica, pre se zvala Titograd. Veoma lepa pesma. Pevali smo tu pesmu u horu jer je bila veoma lepa pesma.

Sećam se još jednog detalja iz ovog perioda. Škola, imala sam sreću da je škola [arhitektonski] imala stil kao u Prizrenu, postojala je škola koja se zvala “Bajram Curri”, slična onoj u Tuzli je bila škola koja se zvala *centar*, koja je imala stari stil. A onda je i gimnazija imala starinski stil. To je veoma interesantno. A škola je bila blizu gradske pijace. I jedan dan pre pomračenja Sunca rekli su nam šta da radimo. Da uzmem parče stakla i da zapalim malo papira da potamnimo staklo i da vidimo kako... pomrač...

Anita Susuri: Pomračenje.

Greta Kačinari: Da, pomračenje bi se dogodilo. I bili smo u školi. Bio je tako zastrašujući trenutak kada je proces počeo i Sunce je bilo potpuno pokriveno, totalno, donosili bi kokoške na pijacu, kao što su ih prodavali ranije, a kada su psi počeli da laju, mogle su se čuti razne vrste životinja koje bili na pijaci. Bilo je veoma zanimljivo i to je davalo neki osećaj, nekako sve u sivom. Sav u sivom jer je skoro izgledalo kao noć. I mi smo to gledali, odveli su nas do prozora i rekli da gledamo. Ovo je bilo pomračenje koje sam doživela kao dete, ne sećam se da sam ga kasnije [videla]. Možda je bilo delimično, ali... ovo bi nam pomoglo da razumemo i druge stvari u životu.

A onda dolazi gimnazija, gde je razred takođe bio veoma raznolik, zaista izuzetan. A sada moram da vam kažem još nešto o mom ocu jer od kada su bili Albanci, a ovde na Kosovu bilo je dosta demonstracija, a šta god da se desilo na Kosovu imalo je reperkusije čak i u Tuzli. Tadašnja UDBA¹⁸ ili kako su se isto zvali, Ministarstvo unutrašnjih poslova, dolazili bi u 5 sati ujutru, pre izlaska sunca i jurili bi u stan i tražili stvari. Moj otac ne bi ni znao šta traže.

Prvi se desio, možda ne znate za ovo, ali to je bilo u Splitu i bilo je, kako ih zovete, Tito¹⁹ je održao govor na albanskom u Splitu, bilo je to oko '61... jer sve privatne kompanije, malo počeo je razvoj privatizacije i tada se privatizacija nije smela razvijati, već je sve moralo biti društveno, svi radnici da budu...

Anita Susuri: Zadruga.

Greta Kačinari: Da, u različitim zadrugama nije bilo pojedinačnih poslova. Osim kujundžija ili obućara ili ovih malo više prepoznatljivijih. I sećam se tada kada su došli i ispitivali mog oca. Znam da sam, kada su ušli, rekla sam, “Zdravo, dobrodošli” onima koji su bili tamo (smeje se). Na srpskom tada, na

¹⁸ *Uprava državne bezbednosti*, takođe poznata po svom prvobitnom imenu Državna bezbednostna uprava, bila je tajna politička organizacija komunističke Jugoslavije. Oduvek je poznata pod nazivom UDBA.

¹⁹ Josip Broz Tito, bivši predsednik Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije.

bosanskom, izvinite. Jer... i jadni moj otac, šta god da se desilo na Kosovu dešavalo se i nama u Tuzli, do '72. kada sam se udala i došla da živim u Tuzli... [mislim] Prištini.

Zanimljiv je bio taj vremenski period prihvatanja i neprihvatanja. Tamo smo koegzistirali, kod kuće smo pričali albanski, taj *a la perzeriançe* [prizrenski dijalekat] albanski koji smo poneli sa sobom. Moj otac je imao tu vojnu kartu, u njoj je pisalo "Nepodoban" sve te [informacije] su prenete. Bilo je informacija koje nam nisu bile razumljive. Ali sećam se da je moj otac rekao, "Kćeri moja, zatvori, nema zatvora u Jugoslaviji gde nema na hiljade zatvorenika Albanaca," rekla sam, "Šta to govoriš? Zašto to govoriš?" "Da da."

A kada je izašao čovek koji je godinama bio u zatvoru i koji je živio u Tuzli, došao je da živi u Tuzli. Ne znam, poznavao ga je moj otac, pušten je iz zatvora. Ne znam tačno koji zatvor, mogao bi to biti Goli otok²⁰ i on je onda morao... on je bio iz Đakovice, morao je da napusti Đakovicu, svoj dom, i došao je da živi u Tuzli. A ovo nisu dobri trenuci. Ali u gimnaziji, kao da je bilo...

Anita Susuri: Izvinte što vas prekidam. Pre nego što zađemo u to, htela sam da vas pitam, da li je vaš otac bio vojnik tokom Drugog svetskog rata? Da li je učestvovao u ratu?

Greta Kačinari: Moj otac, neko vreme je bio... kada ste me pitali o mom imenu, moj otac je proveo neko vreme u Nemačkoj pre Drugog svetskog rata kao mladić. I kada se vratio, ne znam da li je tamo poznavao ženu po imenu Greta ili ne. Samo znam da su mi dali ovo ime i ja sam bila prva osoba u gradu sa ovim imenom. I onda se pojavila još jedna kasnije, ali mnogo kasnije, a druga je bila u Skoplju. Dakle, u bivšoj Jugoslaviji su bile tri albanske devojčice sa imenom Greta. Sada čujem da ih je više i drago mi je zbog toga. Iako ponekad greše i zovu me Gresa, "s" umesto "t" jer Greta baš nije albansko ime. Već je to ime poznate međunarodne umetnice i kada sam bila dete, zvali su me Greta Garbo.

Zapravo su me češće zvali Širli Templ jer sam imala kovrdžavu kosu i jednu kovrdžu napred na čelu {opisuje rukama} jer su bile u modi u to vreme, zar ne? Deca obučena u slojevit haljine sa... opet sam se vratila na moje detinjstvo. Pitali ste me o mom ocu, moj otac je bio... bio je u drugoj grupi, mislim da su se zvali Nacionalne demokrate. To je zanimljivo, albanski roditelji nisu puno govorili svojoj deci o svojim životima i članstvima kako bi ih zaštitili jer je bilo opasno kad bi deca znala, onda bi bilo posledica. I to je bio način da se deca zaštite.

Imao je jako lepu sliku, moj otac je bio zgodan, i imao je šešir, šešir sa orlom [simbol], ne znam čije je to bilo, mislim da je bio Nacionalni demokratski pokret. I zato je pisalo "Nepodoban" na njegovoj ličnoj

²⁰ Ostrvo na severu Jadranskog mora koje je od 1949. do 1956. godine bila kaznena kolonija maksimalne bezbednosti za jugoslovenske političke zatvorenike, gde su bili zatvoreni pojedinci optuženi za simpatije prema Sovjetskom Savezu ili drugi neistomišljenici, među kojima i veliki broj Albanaca. Poznato je kao pravi gulag.

karti. Dakle, njegova generacija je čuvala čak i sliku Đerđa Fište [Gjergj Fishta]²¹ u svojim džepovima. Pitala sam ga, “*Baca*, kakva je ovo garderoba?” “Eh, kad bi samo znala,” [Pitala sam] “Ko je to?” “Fišta. Kad bi samo znala.” To su bili njegovi odgovori. Fišta je ostao u mom sećanju i tada sam došla ovde u Prištinu, htela sam da nađem Fištu (smeje se). I onda, kada su bile demonstracije? ‘78?

Anita Susuri: Prvo ‘60-e, mislim ‘62-’68, nisam sigurna.

Greta Kačinari: Tako je, to je bio period kad bi dolazili u našu kuću tek tako i... I tako su radili do kraja... i ista stvar se nastavljala posle raspada Jugoslavije jer su mislili da su moja braća takođe u različitim pokretima. Na primer, vodili bi ih na ispitivanje i pitali ih da li prepoznaju neke slike koje su nestale, ne znam. Pokušali su da mi objasne preko telefona, ali nije bilo baš jasno o čemu se radi.

Anita Susuri: Da li je vaš otac bio u zatvoru zbog nekih razloga koji se tiču...?

Greta Kačinari: Moj otac nije... ali prvi pokušaj nakon Titovog govora u Splitu, bio je u pritvoru nedelju dana i znam da nam je svima baš nedostajao. Optužba je bila, vi Albanci imate puno žena, imate jednu porodicu ovde i tamo na Kosovu i živite ilegalno. Možete li to da zamislite?! Moj otac i majka su bili zvanično venčani u Opštini Prizren i u prizrenskoj crkvi. Čak sam morala da pronađem nedavno ta dokumenta, sva su ovde. Ali, šta god da su čuli od ljudi okolo, tako su se ponašali. Zanimljivo kako ste postavili to pitanje i sećam se ovoga jer su optužili mog oca da ima dve žene, jednu ovde [Tuzla] i jednu na Kosovu.

Anita Susuri: Da li je bio u zatvoru tokom Drugog svetskog rata ili...?

Greta Kačinari: Ne, ne, ne. Tokom Drugog svetskog rata je neko vreme bio u Nemačkoj, a za druge iz tog Nacionalnog demokratskog pokreta, ne znam, mislim da je bio Nacionalni demokratski pokret. Čak i među njima, da li su bili *ballist*²² ili bilo da su bile druge grupe sa kojima su sarađivali ili bili pjedni protiv drugih, ali ne znam tačno šta. Ali, postojao je taj pokret i bili su planinama [boreći se] neko vreme. Znam jer mi je svekar isto pričao o tim pokretima koji su bili aktivni u to vreme. I onda je bio u mornarici, ona u bivšoj Jugoslaviji, ne Jugoslavija u kojoj smo mi živeli, bio je u mornarici, tu je završio vojnu službu.

Anita Susuri: Možda Prvi svetski rat?

²¹ Đerđ Fišta (1871-1940) je bio brat albanski franjevac, pesnik, prosvetitelj, političar i narodni heroj. Bio je predsednik komisije Kongresa Monastira, koja je sankcionisala albansko pismo. Godine 1921. postao je potpredsednik albanskog parlamenta, a 1937. je završio i objavio svoje epsko remek-delo *Lahuta e Malcís*, epsku pesmu napisanu na dijalektu Gheg albanskog jezika.

²² Članovi *Balli Kombëtar*. *Balli Kombëtar* (Nacionalni front) je bila albanska nacionalistička, anti-komunistička organizacija, osnovana novembra 1942, was an Albanian nationalist, anti-communist organization established in November 1942, pobunjenička grupa koja se botila protiv nacističke Nmeačke i jugoslovenskih partizana. Vodio ju je Midhat Frašeri, i podržavala je ujedinjenje zemalja koje nastanjuju Albanci.

Greta Kačinari: Posle Prvog svetskog rata, da. Znači, nije, to je bilo samo da ispuni svoju vojničku dužnost jer je vojni rok bio obavezan. Dakle, imao je svoje probleme sa kojima se nosio i mi smo pokušavali da se adaptiramo u *rreth*²³ u kojem smo živeli, rekla sam vam o gimnaziji. Kada su bili... oh, i moju majku su zvali na informativne razgovore, "O čemu je sveštenik propovedao tokom mise?" i ona je rekla, "Pitajte njega o čemu je propovedao, on zna najbolje."

Treći Deo

Greta Kačinari: Da li ste čuli za Džejmija Šeja?²⁴ Džejmi? Tokom rata on je bio, zahvaljujući onome što je izveštavao u Britaniji, oni su se tako ponašali. Predstavnik Džejmija Šeja je došao u našu školu i posetio srpskog direktora. I rekli su mi, "Došao je stranac." I ja sam izašla i rekla, "Zdravo," rekla sam mu ko sam, ja sam direktorka škole "Elena Gjika". Ostao je bez teksta. Jedan od njih je rekao, "*Maknite se gospođo. On je završio svoj razgovor*" [govori na srpskom]. Ja sam rekla, "*Nije završio dok ne razgovora i sa mnom*" [govori na srpskom] znate, kao idiot [odnosi se na osobu koja joj je rekla da se skloni].

Anita Susuri: Koje godine je to bilo, '90-ih?

Greta Kačinari: Negde '90-ih. Mora da je bilo '97. Teško pamtim godine.

Anita Susuri: Otprilike.

Greta Kačinari: Da, to je bilo neko vreme pre rata.

Anita Susuri: Gospođo Greta, hajde da nastavimo gde smo stali, govorili ste o svojoj majci koja je bila pozivana na informativne razgovore i da su je pitali o svešteniku. Šta se desilo nakon toga? Da li se vaša majka odmah vratila ili su je pitali još nešto?

Greta Kačinari: Ne, odmah se vratila.

Anita Susuri: Šta se dalje desilo? Upisali ste se u gimnaziju?

Greta Kačinari: Da, tada sam pošla u gimnaziju i za mene je počela nova etapa života jer je u razredu u kojem sam bila, [nacionalni] sastav bio izvanredan. A u tadašnjem sistemu, profesori koji su predavali,

²³ *Rreth* (krug) je društveni krug koji uključuje ne samo porodicu već i ljude sa kojima je pojedinac u kontaktu. Mišljenje *rretha* je veoma važno tokom formiranja nečije reputacije.

²⁴ Džejmi Patrik Šej CMG (1953-) je penzionisani član NATO. Bio je zamenik pomoćnika generalnog sekretara za nove bezbednostne izazove u sedištu NATO-a u Briselu do njegovog penzionisanja krajem septembra 2018.

oni koji su nam predavali dolazili su iz različitih zajednica. Na primer, postojala je hrvatska [profesorica] koja je predavala hemiju, a hteli ili ne, morali smo da pričamo na hrvatskom. [Govorili smo] hrvatski u njenom razredu. Bio je još jedan profesor, bio je Bosanac, prešli smo na bosanski [jezik]. Kada je srpski [profesor] došao na čas fizike, pričali smo ekavski, govorili smo na srpskom. Nije bilo lako, ali je bilo veoma dinamično i zanimljivo.

A kada bi me neko danas pitao koliko jezika znam, bilo bi ih mnogo jer poštujući njihovu želju da svako govori svojim jezikom, zanimljivo je da jezik ima toliko sličnosti ali i razlika. Na času, moram ovo da kažem jer je bilo i Crnogoraca, na primer zvali su se Goljub, golub [na albanskom], na albanskom mi tako zovemo golubove, veoma interesantno. A onda je bila Radojka, bili su Crnogorci. Zatim su bili Bosanci, bili su i Srbi iz Srbije i Srbi iz Bosne, u istom razredu. A bilo je i Hrvata naravno. Ja nisam bila jedina Albanka.

U svemu tome, u ovoj grupi [ljudi] na času, vladala je izuzetna smirenost, bili smo drugačiji od ostalih razreda. Bili smo veoma prijateljski jedni prema drugima. I onda program koji smo imali, na primer bilo je učenje latinskog u programu, imali smo ga dve godine, prva i druga godina gimnazije. Ne sećam se gramatike itd. Ali ono što sam zapamtila su sve ove lepe izreke, oni stihovi koji su bili od koristi i tada u školi, ali i kasnije u životu. Mnogo toga se sećam do danas, pa...

Sećam se profesorke fizike koja je, nažalost, bila srpski nacionalista... Toliko nas je sve maltretirala, a posebno mene, toliko da sam na tabli napisala, "Do kada" njeno ime, "ćeš se igrati sa našim strpljenjem?" Napisala sam to na latinskom jer je "*Quousque tandem Catilina, abutere patientia nostra?*" To je veoma značajna izreka. I to je jasno, ali nikada nije saznala ko je to napisao. Ali bar smo joj dali do znanja da ne bi trebalo da se tako ponaša.

Kasnije, kada smo otišli u Ohrid na ekskurziju, znala sam mnoge makedonske pesme čak i bolje od Makedonaca i pevala sam ih uveče. Onda se pokajala zbog svega i rekla mi, "Nisam znala da si ovakva." Zato čovek ne treba da bude zaslepljen. Nacionalistički šovinizam veoma zaslepljuje, zaslepljuje, truje dušu, zaslepljuje oči. I čini čoveka zlim, prostim. Ja sam [za] nacionalizam za očuvanje identiteta, ali ne i za mržnju prema drugima. Kada su moju majku odveli na ispitivanje, to je bilo više zato što je bila Albanka i hteli su da shvate šta se dešava, kako je Albanka i kako ide u crkvu. Zato što nisu znali, nisu znali da je biti Albanac širok pojam, ima svakakvih Albanaca. Tako da ih je iznenadilo da je moja majka bila katolkinja, ali i Albanka i da je...

Kasnije se sećam jednog profesora sa kojim sam radila i on mi je rekao, "Kako si ti Albanka i ideš u crkvu?" Rekla sam, "Ima čak i pravoslavnih Albanaca." Rekao je, "Šta?" "Da," rekla sam, "ima čak i pravoslavnih Albanaca." U stvari, jedan od prijatelja mog oca je pravoslavac. Zvao se Spiral Lula, u Prizrenu. A on je rekao, "Hvala puno što si me obavestila jer bih umro ne znajući ovo." Dakle, čovekov najveći neprijatelj je neznanje, ne znajući da kada niste obavешteni, možete povrediti ljude. On se

izvinio što je postavio to pitanje, “Kako to da si Albanka i ideš u crkvu?” Bilo je zanimljivo. Pre svega, bilo je iznenađenje za mene što je pitao, bilo je šokantno.

I moju majku su brzo pustili, ali su bili jako protiv toga, sistem je bio protiv frataru u Bosni. Fratri se smatraju sveštenicima. Imaju neke svoje činove. A oni su ih smatrali nacionalistima, ne znam.

Anita Susuri: Htela sam da povežem neke stvari ovde, znam da je religija bila zabranjena, mislim, kako je to bilo za vas? Da li su ljudi normalno odlazili u crkve i džamije ili je to bilo zabranjeno?

Greta Kačinari: Religija nije bila zabranjena. Nije, ali oni koji su hteli da napreduju, pridružili su se [Savezu komunista] kao komunisti i onda su mogli da napreduju. Inače, obični ljudi su bili slobodni. Znam, ljudi su išli u džamije da se mole, u crkvu takođe. I onda, da li u pravoslavnim crkvama ili u katoličkim crkvama. U pravoslavnoj crkvi najviše su išle starice, a tamošnji sveštenik je bio porodični prijatelj, govorio je, “Kako i mladi idu u katoličku crkvu, a ovde dolaze samo starice.”

[Možete pitati] zašto nisu išli u crkvu jer su želeli da pokažu da su progresivni. Progresivni ljudi ne idu u crkve i džamije. I još nešto je zanimljivo iz ovog perioda u Bosni. Nije bilo muslimanske nacije. U njihovim identifikacionim dokumentima bili su “Drugi”. “*Neopredeljeni*.” [govori na srpskom] Oni koji su bili neopredeljeni i hteli da napreduju, ili da rade kao policajac ili unutrašnji ili državni, upisivali su se kao Hrvati ili Srbi. Smatram ovo veoma, veoma interesantnim. A onda Tito, ne znam koje je godine, zajedno sa Džemalom Bijedićem²⁵, sećam se kako se zove, odlučili su da neopredeljeni ljudi imaju pravo da se registruju kao muslimani. I tako je rođena nova zajednica u Bosni.

Anita Susuri: Da li ste imali neke kulturne aktivnosti tih godina? Da li ste na primer išli u pozorište ili bioskop?

Greta Kačinari: U Tuzli?

Anita Susuri: Da.

Greta Kačinari: U pozorište smo, naravno, redovno išli. Ali isto tako, sarajevska opera je dolazila jednom godišnje. Dolazila je opera, operna trupa Sarajeva je izvodila operu u tuzlanskom pozorištu. Inače, [išli smo u] bioskop, [i] u pešačke ture sa odeljenjem bilo u prirodi, bilo u poseti drugim mestima. A onda je crkva organizovala razne posete. Sećam se da smo išli u Visoko, tu je, tu je temelj, ima i dosta starih spisa čak i za Albance, ne znam da li neko ide tamo da istražuje. Zato što su fratri odlazili u, posebno u severnu Albaniju gde su služili sveštenici. Ima izuzetno zanimljivih spisa. I tako, mnogo smo se družili. Imala sam dve grupe prijatelja, drugove iz razreda i drugare iz crkve.

²⁵ Džemal Bijedić (1917 – 1977) je bio bosanski i jugoslovenski političar. Bio je premijer Jugoslavije od 30. jula 1971. do njegove smrti u avionskoj nesreći 18. januara 1977.

Pevali smo uz gitaru sa društvom iz crkve, šetali smo gradskim parkom, sa drugarima iz razreda izlazili uveče na korzo i zajedno smo pili kafu. Inače, svi ljudi sa kojima sam se družila nisu bili viši slojevi iako smo, da vam pravo kažem, imali drugačiji životni standard, nešto bolji. Ali uvek sam ostajala unutar tih linija svog društvenog kruga, bila sam tamo. Bio sam na istom nivou kao i svi ostali. Moj otac mi je čak ponekad govorio, “Stavi zlatne minduše da ljudi znaju čija si ćerka.” Nisam to uradila. Nisam želela jer moji prijatelji nisu imali zlatni nakit. Mislim da je dobro kada se ne izdvajaš među prijateljima, onda će to prijateljstvo uvek biti zdravo i ljudi će se slagati.

Lični život treba izostaviti... posle opere sam želela da počastim prijatelje iz crkve. Znao, ja se klanjam svetom Antoniju, svetom Antoniju i mnogo sam mu se molila kao mlada žena. Zahvaljujući njemu, moj život je prošao nekoliko važnih preokreta i rekao sam mu, “Vidite,” znaš, razgovaram sa svetim Antonijem, i rekla sam mu, “Vidite, sav novac koji mi bud eostao posle kafe sa prijateljima, ću donirati u vaše.” Izašli smo posle opere. Izašli smo iz operske sale. Išli smo na kafu, ali sve je bilo zatvoreno, nijedan kafić nije bio otvoren. Bilo je 22 sata i sve je bilo zatvoreno. Rekla sam, “Ma hajde, sad moram da dam sav novac Antoniju,” “Kojem Antoniju?” Rekla sam, “Sv. Antoniju.” (smeje se) Dakle, sav novac koji je trebalo da potrošimo na kafu, rekla sam mu, “Evo, sve sam ti donela.”

Ali kada sam tražila put od svetog Antonija, čak sam mu rekla, “Vidi, vodi me kako ti odgovara,” kada sam upoznala jednog muškarca, “ako misliš da je on pravi čovek, učini to, ako ne, nemoj da se to desi.” Nije mu to uspelo ni prvi ni drugi put. Rekla sam mu, “Vidi, ako misliš da nije pravi za mene, nemoj da se to desi.” Nije se desilo. Kada sam srela trećeg, rekla sam mu, “Vidi, sveti Antonije, do sada si ih sve sprečio. Ovog puta ću odlučiti sama.” I sama sam odlučila i ispalo je mnogo bolje od druga dva. Apsolutno. Kasnije mi je život pokazao sam. Ali on me je podržao sa mojim trećim, naravno. Imala sam jaku veru u njega, tako je i dan-danas.

Anita Susuri: Treći je bio vaš muž, zar ne?

Greta Kačinari: Treći.

Anita Susuri: Kako ste se upoznali? Hoćete li nam ispričati?

Greta Kačinari: Mogu li da završim sa gimnazijom?

Anita Susuri: Dobro.

Greta Kačinari: Dobro. Nakon što sam završila gimnaziju... Imam puno lepih uspomena iz gimnazije, na primer, trka štafeta u to vreme, i u to vreme, učenici koji nisu imali dobre ocene, nisu mogli da nose štafetu. Tako da sam bila u grupi učenika koji su mogli da idu i to je bila velika radost. Gimnazija nije bila, nije bilo nimalo lako, bila je to jedna od najizazovnijih škola u gradu. Ostale su bile stručne škole, ekonomske, tehničke, šta ja znam, ali ja sam imala sreće da pohađam gimnaziju. Iako sam i ja volela

muziku, ali mi se ništa nije desilo u tom pogledu, nisam mogla ni da se upišem jer si morao paralelno da završiš i jedno i drugo. Ali, samo od određenog uzrasta, zakasnila sam na to. Ali muzika nije izostala u mom životu jer je moj muž bio muzičar.

Toliko mojih želja je ispunjeno na različite, zanimljive načine. Takođe se sećam da smo u tom vremenskom periodu svake godine posećivali Prizren. Kada su se moja baka i stric kasnije preselili u Prištinu, dolazili smo u Prištinu. Ali, dok sam bio u Prizrenu, jednom sam imala slučaj kada sam iz Prizrena peške otišla do [sela] Zim. Probudili smo se negde oko 3:00 ujutru da odemo sa mojim prijateljima. Svi smo bili mladi, a život u Prizrenu je bio zaista lep.

I pitao me je jedan čovek, koji sam bio profesor istorije, dobro poznat, kasnije je živio u Zagrebu, Zef Miredita, nisam sigurna, rekao mi je, "Mlada damo," ovako {pokazuje rukama} imao je izrazito držanje, bio je visok i zgodan. "Mlada damo, da li završavate gimnaziju?" Rekla sam, "Da," [pitao je] "Šta želiš da studiraš?" [Odgovorila sam:] "Pravo," upitao je, "Želiš da studiraš pravo?" Rekla sam mu, "Da, stvarno mi se sviđa," rekao je, "Razmisli o tome pre nego što upišeš pravo. Ne treba svako da studira pravo."

Zamislite. Rekao je ovo jer nisam izgledala ubedljivo jer sam bila niska, trebalo je da budem visoka kao on da bih studirala pravo (smeje se). I... ali i u pogledu zakona, to se kasnije u životu ispunjavalo na različite načine, veoma interesantno. I dan-danas čitam o različitim zakonima da bih razumela posao koji radim. Ali ne radi se samo o zakonima, već je duhovna i kulturna hrana za nekoga da nauči o ovim stvarima.

Kada sam završila gimnaziju, svideli su mi se svi društveni predmeti. I mnogo sam čitala, posebno sociologiju i filozofiju, ovo dvoje, jako sam volela latinski i nemački. A kasnije sam sanjala o tome da učim nemački. Imala sam mnogo snova. Pravo, učenje nemačkog, učenje dečije psihologije, jer sam volela decu. A nekada sam mislila, kad se udam imaću desetero dece. Dobro, kad je ovo u pitanju, posle sam spustila na pet, dakle košarkaški tim. Prvi je bio fudbalski tim, drugi košarkaški, ali ja sam imala jedno jer je to bila Božja volja, koja je sve ovo nadoknadila, ali sam tada imala hiljade dece u svom životu u svojoj profesiji.

I, završila sam gimnaziju i počela sam da učim engleski. Želela sam nemački, ali nemačkog nije bilo, samo engleski i počela je nova faza u mom životu. Nakon što sam ga završila, htela sam da radim, nisam to rekla jer sam mu ranije, kada sam rekao ocu nakon završene gimnazije, rekla, "Želim da idem u Zagreb da studiram dečiju psihologiju," rekao je "Ne bre, ostani ovde. Ako možeš, mogla bi i meni da pomogneš u prodavnici," [rekla sam] "Imaš tetku, ona ti pomaže," "Pa, bilo bi lepo da ostaneš ovde" znate.

Poslušala sam ga i nisam otišla u Zagreb. Trebalo bi da znaš da sam imala mogućnost da idem. Poslušala sam ga i ostala i sad razmišljam o tome, da ga nisam poslušala i otišla tamo, život bi mi krenuo potpuno drugačijim tokom. Dobro je da ponekad slušate svoje roditelje. Ne ponekad, u životu,

treba da slušate svoje roditelje. Povezujem ovo sa početkom, "Poštuj oca svoga i majku svoju, da ti budu dugi dani na zemlju koji ti daje Gospod Bog tvoj."

I upisala sam engleski, studirala sam ga i završila i onda sam htela da nađem posao. Išla sam i pokušala u osnovnoj školi, govorim o Tuzli. Pokušala sam da idem u osnovnu školu, "Ne," rekli su, "nemamo slobodnih mesta." I jednog dana je neko pokucao na vrata, komšija preko puta nas je rekao, "Hoćeš li doći da radiš kod nas?" Bila je to srednja škola, srednja, srednja rudarska škola. "Hoćeš li doći jer nam treba profesor engleskog jezika?" I rekla sam im, "U redu," otišla sam. I stvarno sam radila. Radila sam skoro dve godine dok se nisam udala.

A sada da se vratim na vaše pitanje, kako sam upoznala Đerđa. Pošto smo često dolazili na Kosovo, 1972. godine došli smo na praznik Velike Gospe u Letnicu. Ali dolazili smo ranije, nedelju dana ranije, dolazili smo nedelju dana ranije. I tamo sam videla dečka, lepog, malo dugačke kose, vezan džemper [oko struka]. *Hmmm* {onomatopeja} Nestajao bi danju, a pojavljivao se noću. I ja sam se pitala ko je on, uostalom, saznali smo ko je on. A pošto sam jako lepo pevala, hoću još nešto da kažem jer smo od '64-'65. godine išli svake godine nedelju-dve pre [praznika] u Letnicu.

Selo koje nije imalo ni vode, ni struje. Ostajali smo da smo u vikendicama seljana spavali na dušecima punim slame i sena. Ali ovo su najlepše uspomene u mom životu. Svi mladi ljudi iz ovih porodica za koje sam vam rekla migrirali su '50-ih godina. I mladi su se tamo upoznali i mnogi brakovi su se kasnije dogodili zahvaljujući ovim okupljanjima.

Anita Susuri: Htela sam da vas pitam, u Letnici, da li ste spavali u privatnim kućama ili izvan sela, u predgrađu?²⁶

Greta Kačinari: Ne, u privatnim domovima. Samo su Hrvati spavali u *pregrađu*. Oni su ga na neki način okupirali, zato su Albanci spavali u privatnim domovima. U tim kolibama koje su napravljene od blata. I to je bilo jako, jako zanimljivo. Voda je bila veliki problem, naravno. Čak i voda koja je proticala tamo je bila nebezbedna za konzumaciju jer joj je falilo joda. Lokalci su imali problema sa štitnom žlezdom jer voda je bila prirodna ali nije imala joda.

Dakle, Đerđ i ja smo se upoznali, i kako kažu, to je bila ljubav na prvi pogled. Iste [godine], upoznali smo se avgusta, verili se septembra, zvanično smo se venčali novembra, venčali smo se. Ja sam došla iz Prizrena, obavili smo gradsko venčanje ovde u opštini i to je bilo dobro isplanirano jer [inače] bih morala da idem u Tuzlu da uzimam venčani list. Dok smo crkveno venčanje obavili u Tuzli, kao i svadbu. Sa *çallgaxhi* iz Prizrena, znate ko su *çallgaxhi*? Zar ne?

Anita Susuri: Da, muzičari. Kako su došli u Tuzlu?

²⁶ Prostor za kamp na otvorenom za one koji su posećivali Letnicu.

Greta Kačinari: Sa muzičkim timmom iz Prizrena. To je bio sastav *Agimi* i tako da je to bila dobra svadba i mi... istraživali smo različita područja u mom životu. Proveli smo nedelju dana u Rovinju, častili smo se, otišli smo tamo kao mladenci. Kada sam došla ovde u Prištinu, prvi dan našeg braka, prve kašike meda, proveli smo još jednu nedelju u Hotelu Božur.²⁷ Đerđ nije imao stan ovde, putovao je iz Prizrena, u to vreme je radio na Radiju Priština. A onda su nam prijatelji, naši bliski prijatelji, našli privatni stan da ne bismo morali da putujemo iz Prizrena, tako da smo započeli potpuno drugačiji život.

I onda se puno ljudi preselilo iz Prištine za Prizren kao i na druga mesta i počeli smo da se družimo jedni sa drugima. I to druženje je trajalo do kraja '80-ih. A onda se druženje nastavilo u drugom smeru, na način na koji se i danas nastavlja, preko telefona, preko tih novih sredstava komunikacije. Ali to je stvarno dobar period [mog] života. Bili smo prijatelji i sa Simonom Širokom²⁸ i njegovom porodicom, ja sam i u srodstvu sa njima. A onda, moj venčani kum, Umberto, on je sad u Češkoj. Marcelto Peci koji je bio upravnik *Shote*,²⁹ redovno smo plesali sa njim, Leze [Čena],³⁰ i mnogi drugi.

Porodica, od svih njih, ne bi trebalo da zaboravim *bac* Antona Četu,³¹ koji mi je govorio, "Osećaj se slobodno da kažeš da si moja [ćerka]" pošto mi je devojačko prezime bilo Četa. "Ne bre *bac* Antone, niko me ni ne pita koje mi je devojačko prezime, sad sam ga promenila." I onda [porodica] Marka Kačinarija, kompozitora. Tako da je moj život bio podeljen između muzike i profesije, obrazovanja. I onda sam nastavila ovde... ovde je isto bilo interesantno. Kao i u Tuzli kad mi je komšija pokucao na vrata da mi kaže da im treba profesor engleskog, isto se desilo i u Prištini.

Sin mog komšije, to je bila srpska porodica, rekao je, "Gospođice Greta, fali nam bre profesor engleskog," rekla sam mu, "Javi školi da je profesorka kod kuće." A dečak je otišao i rekao svojoj profesorki, a ona je rekla, "Neka je hromira ovde i neka vidi gde je radno mesto." Moja ćerka je već bila rođena, koliko je imala, '73, '79, oko pet godina i... a onda je Radio dao Đerđu stan i živeli smo u Kačalaretu [kvart]. Tamo su sada dve bele zgrade, one su najniže jer su druge, koje su kasnije izgrađene, više. Ali tada sam sa prozora mogla da vidim školu "Vuk Karadžić".

"More," govorila sam, "bilo bi dobro za mene da radim tamo," škola je bila blizu mog stana i mogla sam da se brinem o Florindi i sve bi bilo u redu. I dečak je rekao isto. I zaista sam išla u školu i kada sam ušla unutra počela sam da pričam na srpskom misleći da sam još uvek u Tuzli. Za mene je bilo iznenađenje kada sam čula da ljudi govore na albanskom. Pa sam se predstavila, a sekretar [škole] je počeo da

²⁷ Hotel Božur, obeležje Prištine, bio je prvi hotel u gradu. Danas je postao švajcarski Hotel Dijamant na Bulevaru Majke Tereze.

²⁸ Simon Široka (1927-1994) je bio poznati filigran majstor iz Prizrena.

²⁹ "Shota" [Šota] je folklorni ansambl koji je osnovan 20. septembra 1950, kao nacionalni ansambl odlukom skupštine Autonomne pokrajine Kosovo, kao i odlukom još tri ansambla iz bivše Jugoslavije: Lado - Zagreb, Kolo - Beograd i Tanec - Skoplje.

³⁰ Leze Čena (1935-2020) je rođena u Prizrenu, Kosovo. Bila je glumica koja je preko 55 godina igrala u mnogo pozorišnih predstava na Kosovu i šire.

³¹ Anton Četa (1920-1995), folklorista i vođa kampanje Pomirenja krvne osvete.

govori albanski, ja sam pričala i albanski, a on je rekao, “Vi ste Albanka?” “Ja sam Albanka.” I tamo sam primljena. Prvo sam radila sa srpskim odeljenjima, deca su me pitala odakle sam, ko sam, a onda su jedno drugom pričali, “Došla je iz Engleske,” “Ne,” rekla je druga, “ona je iz Hrvatske,” “Ne, ne, ona je Mađarica.”

Svako je imao svoje mišljenje i ja nikada nisam intervenisala niti sam imala potrebu da im kažem, ili da ulazim u tu nevolju. I tokom te godine direktor škole je primetio da su njegove dve ćerke bile u razredu srpskog. Direktor škole je bio Srbin i pozvao me je sledeće godine i rekao, “Ove godine ćeš raditi, učićeš i albanski u srpskim odeljenjima, u četvrtom razredu,” rekla sam mu, “Ne, ne mogu. Govorim albanski *a la perzeriançe*. Ne znam novi jezik,” jer je albanski književni jezik već bio u upotrebi. Zaista nisam znala, iako sam zahvaljujući ocu i sama naučila albanski u Tuzli, zahvaljujući časopisima, časopisu *Jeta e Re*.

On je to dobijao, redovno smo dobijali i ja sam dešifrovala slova u poređenju sa srpskohrvatskim pismom i našao sam gde su razlike, znala sam da ih izgovorim koristeći ove reči. Dakle, sama sam naučila, naučila sam osnove albanskog jezika. A on je rekao, “Ne,” rekao je, “ne pitam te da li možeš da ga pričaš ili ne. Ne pitam te.” I, šta ću ja? [Uzela sam] tri rečnika, [i počela] da prevodim englesku knjigu na albanski. Pošto su knjige engleskog za peti razred bile zaista dobre, bilo je mnogo pesama, načina komunikacije i na osnovu toga sam napravila plan. I sama sam počela da učim i albanski jezik, kasnije je i moja ćerka krenula u prvi razred.

Počela sam da učim albanski, čitam, posebno da slušam radio, i čitam novine, časopise, toliko da me je neko pitao, “Izvinite, jeste li vi iz Dibre?” Toliko se popravio moj *a la perzeriançe* albanski. Ali kasnije je počeo da se koristi engleski i pojavio se albanski direktor za albansku nastavu. Prebacili su me u albanske razrede. Tada je počeo potpuno novi vremenski period, sa albanskim studentima. Govorila sam im, “Ako želite da vas naučim engleski, ispravite me, ispravite me kada govorim albanski.” I tako smo se dogovorili, ja sam njih učila engleski, oni mene albanski i sve je bilo u redu.

Kada sam došla ovde, moj otac mi je rekao nešto, “Ćerko moja, nemoj se menjati kada odeš tamo.” Šta bih promenila? Kada sam došla ovde, zaista sam video... ili ću postati kao drugi ili ću ostati ono što sam bila što bi bilo zaista teško. Bila sam veoma slobodna u komunikaciji sa drugima. Za mene nije bilo nikakve razlike, da li su mi kolege muškarci ili žene, nikakve razlike. Ali nije bilo puno komunikacije između muškaraca i žena. To je bilo užasno, iskreno. I sećam se jedne noći kako sam šetala korzom sa svojim mužem Đerđom, prošao je jedan od mojih saradnika i ja sam rekla, “Đerđ vidi” eto ga, da mu ne spominjem ime jer je još živ. Rekla sam mu, “Vidi,” on [kolega] je okrenuo glavu i bila sam iznenađena. Nisam stigla da se pozdravim, on nije hteo da se pozdravi.

Sledećeg dana, “Zašto si okrenuo glavu na ulici?” [Rekao je] “Ne znam kakvog muža imaš,” “Moj muž je stvarno dobar, ali ti misliš na sebe,” iskreno. Užasno! Hvala Bogu, ovo se više ne dešava. Božja volja,

nadam se da neće, jer to su stvari koje bre vezuju nečiju dušu jer ti štete, ograničavaju te. Tako. Posle toga smo počeli da se pozdravljamo (smeje se). Mnogo sam ih zadirkivala.

Anita Susuri: Da li ste često išli u korzo?

Greta Kačinari: Redovno, redovno.

Anita Susuri: Kakav je tada bio društveni život? Da li ste izlazili sa prijateljima?

Greta Kačinari: Ovde u Prištini?

Anita Susuri: Da.

Greta Kačinari: U Prištini nismo izlazili samo na korzo, već se okupljala cela naša grupa prijatelja, bilo nas je više od 20 ljudi. Zamislite da 23 osobe sede oko stola u jednosobnom stanu i pevaju celu noć, a mi nikada nismo dvaput ponovili istu pesmu. Svi povezani. Naravno, nastala je knjiga lepih starih narodnih pesama. I svi smo pevali. Zanimljivo, Albanci generalno imaju dobar sluh za... imaju talenat za pevanje.

I naravno, crkva je imala svoju ulogu sa horovima, još od detinjstva, pa onda hor za odrasle, pa kombinacija [i jednog i drugog]. U redu, to su crkvene pesme, ali kada se vaš talenat razvije, možete ga koristiti i za druge pesme. Muzika je najbolji deo mog života jer su albanske pesme veoma posebne i imaju, mislim, pristojne pesme, jer njihovi tekstovi imaju značenje i izazivaju osećanja.

Četvrti Deo

Anita Susuri: Ispričali ste mi malo o vašem životu, o prijateljima koje ste imali, o druženjima, kakva je bila Priština u to vreme? Kada ste vi bili mladi. Kada ste počeli da radite?

Greta Kačinari: Kada sam došla da živim ovde u Prištini '72, nije bila toliko razvijena kao grad. Mesto gde živim bilo je veoma daleko od centra grada, zapravo uopšte nije postojalo. Dakle, postojao je samo centar grada i stari deo grada, koji je do sada prošao kroz mnoge promene. A onda su ove zgrade počele [da se grade]. Izgradnja starih delova grada. Zapravo, sećam se da sam svaki put kada smo išli u Prizren, kada smo se vraćali, u okolinu Veternika, govorila, "More Bože, pitam se da li će se ovde ikada sa leve strane izgraditi kuća." Dakle, na mestu gde je sada naselje Kalabrija, ili je bilo na desnoj strani? Bilo je kao pustinja, mislim '72.

Koliko je to godina? Skoro 50 godina se dešavala sva ova promena. Vidim to kao pozitivnu stvar, sve što se dešavalo do sada, a posebno promenu izgleda grada. Sada se možemo porediti sa drugim

gradovima sveta, civilizovanim gradovima. Trebalo bi da podignemo svest o održavanju sredine u kojoj živimo malo, ali sam srećna što sam u ovom uzrastu videla da obe strane Veternika imaju kuće, zgrade i sve ono što čini život čoveku boljim.

Bila je '72 kad sam počela da radim, ne, udala sam se '72. Počela sam da radim '79, zahvaljujući tom detetu koje mi je reklo da nemaju profesora engleskog i zahvaljujući tadašnjem direktoru i počela sam da predajem engleski u srpskim odeljenjima. Bio je to veoma dinamičan period mog života. Tada sam jednostavno počela da učim albanski jezik koji sam kasnije u životu video kao dar. Ne samo zato što mi je to maternji jezik. Ali ulazak u literaturu svog maternjeg jezika i vaš rečnik je obogaćen zahvaljujući tome, kasnije sam imao različite događaje u životu u kojima mi je to bilo od velike pomoći.

Kada su bile demonstracije '81³² u Prištini, nastavila sam da radim i videla sam kod svojih kolega da stvari ne funkcionišu kako bi trebalo, srpski profesori su bili veoma zabrinuti i znam jer sam pokušala da ih smirim, da ih nećno lečim. Ne znam, ni ja nisam znala šta se dešava. Imali smo samo malo informacija, ne mnogo. U vreme kada smo počeli da gledamo televiziju Tirane, Albanija, ponekad bismo uhvatili [vesti] i videli smo da se nešto menja, da nešto nije u redu. Sećam se, bio je policijski čas i imala sam učenika Albanca čija je porodica živela u Gračanici. I to dete je bilo zaglavljeno u školi, niko nije došao po njega i zaglavio je tamo, pa sam ga odvela kući.

Anita Susuri: Na dan protesta, tako?

Greta Kačinari: Dok je bio policijski čas. I tako sam odvela dete kući i sećam se [razmišljanja], šta da radim? Kako da obavestim njegove roditelje da je njihovo dete bezbedno i zdravo? Zvao sam policiju i sve sam im rekla, ja sam to i to, imam dete ovde, počeli su da se smeju. Veruj mi. To nikada neću zaboraviti. I rekla sam im, "Nemate čemu da se smejete, ali molim vas da obavestite roditelje ovog deteta da je dete ovde. I [oni su rekli,] "Kao što naređujete gospođa, to ćemo i uraditi," sarkastično. Ali, oni su ipak obavestili porodicu. A sutradan je njegov stariji brat došao po dečaka. Sada i ova porodica živi negde van Kosova, negde u inostranstvu, Nemačkoj ili tako nešto. Ali sećam se toga, bilo je zastrašujuće.

A onda u pratnji dece, iskreno, to se desilo kasnije. Uvek je postojao osećaj da se posebno brinem o deci. Tokom '90-ih bilo je trenutaka kada smo u školi ostajali do 10:00 i čekali da neko dođe po svoju decu, u 10:00 uveče. Pogotovo tamo, u onim krajevima gde su deca morala da odu, a roditelji ili neko njima blizak nije mogao da dođe po njih. Ali najbolji deo mog života su bile '80-e, dakle, prijatelji, javni život, *Akordet e Kosoves*,³³ pozorište, a retko u bioskop, iako sam često išla kao mlada devojk. I...

³² 11. marta 1981, polomljen je tanjir u studentskoj menzi što je predstavljalo nezadovoljstvo studentskim uslovima. Nakon ovog čina, mnogi studenti su se pridružili i počeli da prevrću stolove. Događaj je pokrenuo velike studentske demonstracije. Zahtevi za boljom hranom i domskim uslovima postali su simbolični za albanske zahteve za jednakim pravima u Jugoslaviji.

³³ *Akordi Kosova*, muzički festival koji se održavao u Prištini tokom bivše Jugoslavije.

zahvaljujući svemu tome stvorila sam svet u svom umu, poseban svet, svet koji može biti mnogo bolji nego što zapravo jeste.

Vratimo se u osamdesete kada smo se okupljali kada smo pevali i živeli lep društveni život. I onda drugi skupovi poput književnih skupova, sve je to bilo deo mog života u tom vremenskom periodu i kasnije. Dakle, imala sam sreću da poznajem mnogo kreativnih ljudi, bilo u oblasti muzike, književnosti ili umetnosti. Dakle, danas je to hrana za moju dušu. Nije da se vraćam u prošlost, ali je jednostavno ostalo kao hrana koja me još uvek drži. Najlepši [deo] je rad sa decom, koji je bio veći deo mog profesionalnog života. Direktan rad sa njima, mislim kao nastavnik.

Bilo je slučajeva da sam videla da moje kolege daju loše ocene, jedinice, dvojke. I u mom razredu je bilo siromašnih učenika. I grupa njih, oko pet-šest ljudi je bilo iz svih razreda i okupili su se, sedmi razred, i ovo je posebno iskustvo. Obavezna letnja nastava i ispit u avgustu. Na tim obaveznim letnjim časovima odabrala sam neke teme koje su se odnosile i na društveni život i pitala sam ih, "Koliko ti roditelji daju džeparac, za džeparac, za *pocket money* [govori engleski]?" A jedan od njih je rekao, "Pa da budem iskren, moj otac mi ništa ne daje. Ali ja idem na pijacu sa kolicima i nosim stvari za druge ljude, a oni mi daju novac. Zatim dajem taj novac svom ocu."

On mi je tada ispričao, a onda mi je još jedan pričao o njihovom životu. Engleski je bio zaboravljen. Drugi mi je ispričao svoj život i kako sanja da postane bokser, ali nije mogao jer je morao da pomaže ocu oko kokošaka ili šta ja znam. I vratila sam se sa časa u profesorsku kancelariju da uzmem dnevnik, veoma emotivna, i rekla sam, "Od danas, Greta nikada neće dati jedinicu ni jednom detetu, nikada! Ta ocena za mene ne postoji." I nikad nisam, zapravo nisam ni dao dvojku. Dvojka mi je delovala veoma ponižavajuće. Jedan je za neznanje, *it's okay* [govori engleski: to je u redu], ali dati jedan nekome ko zarađuje za život za svoju porodicu zbog nepoznavanja engleskog, što je u to vreme bio luksuz...

Nije mi bilo logično. Dakle, to mi je malo otvorilo oči i počela sam temeljno da razmišljam o svakom od njih. Bilo je slučajeva da je dete [moglo da prođe] u petom, pa šestom razredu, ali nije uspelo u sedmom. "Dođi ovamo," na kraju školske godine morali smo da damo konačne ocene, "Vidi, koja je bila tvoja ocena u petom razredu? Pet. Šta je sa šestim? Pet. Daću ti peticu u sedmom zbog petog i šestog razreda. Ali očekujem od tebe u osmom razredu. Moraš da nadoknadite sve što se ovde dogodilo." Verujte mi, u osmom razredu sve je prošlo divno.

Anita Susuri: Htela sam da vas pitam o '80-im i približile smo se '81. Ispričali ste mi o policijskom času ali kada ste primetili da se situacija pogoršava i da se približava mart, mislim, studentski protestu. Da li se primećivalo?

Greta Kačinari: Sad, studentske demonstracije '81...

Anita Susuri: Da.

Greta Kačinari: Naravno, pošto sam imala komšije Srbe, imala sam neke informacije o tome šta se dešava, ne šta se dešava, nego čega su se oni plašili. Iako nisu imali čega da se plaše, ja sam bila ta koji je trebalo da se plaši, ali nisam jer u to vreme, pošto je kretanje bilo ograničeno i nisam imala priliku da izađem i jer smo radili. U danima kada je škola bila u prekidu, sećam se one komšinice, sestre mog komšije koja je bila mlada, čak i mlađa od mene, i mi bismo išli na prozor. U tom trenutku su prošli neki vojnici sa oružjem i uradili su ovo {opisuje rukama} ušli unutra.

Zamislite, nismo mogli ni do prozora. I uradili su ovo {opisuje rukama} i ja sam joj rekla, “Hoćemo li da uđemo? Ili završimo kao Bora i Ramiz”³⁴ (smeje se). Bio je to veoma nepoželjan scenario, ne dobar, čak i zastrašujući. Ali, i to je nekako prošlo, ali pošto... kasnije sam imala slučaj sa profesorkom u školi, koja je učestvovala u demonstracijama. Bila je ranjena i... i ispričala mi je sve što je doživela. Bio je to početak onoga u čemu danas živimo. Da nije bilo ranih [ustanaka], ali i studentskih protesta koji su usledili, '91, '92, to je bio pokret koji je morao da se desi.

Zbog svega kroz šta je [narod ove] zemlje prolazio. Potpuno nepotrebno, zar ne? Moglo bi biti, pa, posle '74, sve je moglo biti drugačije, nije se desilo zar ne? Ali mogao je da bude potpuno *peacefully divorce* [govori engleski], mirni razvod, a ne ovako bolno, sa ovoliko krvi i bola nanesenih ne samo ovde na Kosovu, već i u Hrvatskoj i Bosni i svuda. I u Crnoj Gori, i u Makedoniji, sva Jugoslavija je bila krvava, bilo onih čije su ruke bile krvave, bilo onih koji su izgubili život.

Anita Susuri: Da li ste postali direktor posle '81. ili kada?

Greta Kačinari: Ne, ne. Ja sam postala zamenica direktora '89, dakle pre '90-ih, na kraju. Tokom '80-ih sam bila nastavnica. I iskustva iz tog perioda su prelepa, bilo da se ticalo druženja ili... posebno sam volela kad je bio Đurđevdan, namerno kažem Đurđevdan jer tada, zajednica Roma ili aškalija ili ko god da je živio u tom delu naselja u kojem sam ja živela, to je bio praznik koji su slavili 6. ili 7. maja, kada je?

Anita Susuri: 5.

Greta Kačinari: 6. maja, da. U to vreme su bili lepo obučeni i otišli su da slave na drugu lokaciju dok su pevali i igrali. To je onaj deo naselja gde sam rekla da je bio stari park, stariji deo grada. A onda je još jedna prednost tog jednosobnog stana u kome smo živeli to što smo bili na petom spratu. A detalj koji je za mene tada bio malo zastrašujući je kada mojoj ćerki, koju sam ostavila samu kući, nisam zaključala vrata jer tada nije bilo obijanja nisam zaključala vrata da ako moja ćerka je htela da izađe, mogla je. U svakom slučaju. Vrata stana nisu bila zaključana. Videla sam svoju ćerku sa prozora škole, i ona je bila na prozoru. Bila sam prestravljena kada sam je videla. Na petom spratu.

³⁴ Sagovornica pravi paralelu sa jugoslovnkim herojima, Borom Vukmirovićem i Ramizom Sadiku, koji su bili pogubljeni tokom Drugog svetskog rata.

Otišla sam da je nazovem telefonom i rekla, “Jesi li ranije bila na prozoru?” Rekla je, “Da,” “Molim te, zatvori prozor i ne idi više tamo.” [Pitala je] “Kako si me videla?” “Ehhh, vidim te svuda i vidim šta radiš iz svakog ugla.” Tako da je to bio zastrašujući trenutak za mene. A onda negde krajem ‘90-ih, ‘80-ih, pardon, tada je počela druga vrsta nemira i u dogovoru sa školskim kolegama, dve koleginice i ja smo odlučile da se prijavimo za zamenika direktora. Ali, rekli su da će se povući, a ja sam rekla “A šta ako postanem zamenik direktora? Šta ja znam o toj poziciji?” “To je ono što ćemo uraditi, to je ono što je potrebno.”

I to su bile prve faze naše svesti da se međusobno organizujemo ako želimo nešto da postignemo. A onda sam postala zamenik direktora. Tada su doveli nametnutog direktora, kao što je to bilo u svim školama. Ali u našoj školi sam se možda malo drugačije ponašala, pa sam sazvala savet roditelja. Zapravo, po jedan roditelj je predstavljao svako odeljenje i prostorija u kojoj smo održali sastanak sa direktorom bila je popunjena. I mislim da je to jedan od ključnih faktora koji su doveli do toga da našu školu nisu zatvorili.

Škola je bila trojezična, tako da je škola “Vuk Karadžić” imala albanski, srpski i turski, a imali su i posebno odeljenje znakovnog jezika za gluvu decu. Dakle, bila je to vrlo izuzetna škola zbog svih elemenata koje je imala u sebi. Ljudi, tada je počela diskriminacija platama, u platama i sećam se da sam na jednom sastanku sa civilnim društvom negde na Filološkom fakultetu to iznela, rekli su mi, “Nije tačno.” Rekla sam, “To je istina, jer ja to proživljam iz prve ruke.”

Naravno, ako je moja koleginica plaćena tri puta više od mene, šta bi drugo moglo biti? Ona je imala 22-23 učenika u svom razredu, a ja sam imala 38-40 učenika u svom razredu. Ovo je neoprostivo, razumete li? Diskriminacija je neoprostiva i ne želim je nikome i ne želim da moja nacija bude diskriminatorna. Veoma sam protiv ove negativne pojave. Kada su se podelili, jer je bio poseban dodatak za obroke, videla sam razlike kao zamenik direktora, videla sam razliku u platama i odbila sam da dobijem svoje. Rekla sam, “Ne želim, ne želim jer si stavila svoju kašiku u moj tanjir.” Dakle, pošto već jedete moju hranu, najedite se.

I tu je počelo razdvajanje, potpuno smo se razdvojili. Određeno je da će deca iz srpskih odeljenja biti na spratu, koji je bio najlepši deo i imao je najbolje osvetljenje, Albanci dole u prizemlju, a turske đake su smestili u potpuno drugi deo. Posebna odeljenja su bila na gornjem spratu. Ali, diskriminisana deca sa životnim problemima je nešto što sam samo tamo videla. Zaključali bi razred kada se završi prva smena, a albanska deca nisu mogla da uđu u drugu smenu. To je bilo bolno. A onda su došli do mene i rekli, “Ne žele nas gore, žele nas ovde dole. Da ne budemo sa ostalima” {Pravi znak orla svojim rukama}.

U to vreme smo imali problema sa kapacitetom. I ne samo problemi sa kapacitetom, već i sve vrste problema. Siromaštvo dece, nedostatak udžbenika, materijala za učenje koji su bili zaglavljani na

spratu. Imala sam mnogo materijala i, nažalost, sve je oštećeno. Čuvala sam najbolje eseje učenika, one posebne, sve na čemu su radili u mom ormariću. To je sve nestalo. Ali kada je došlo vreme da uradim isto, nisam to uradila. Rekla sam, “Neću se ponašati kao oni.”

Pre svega, preuzela sam na sebe [da sačuvam] svu građu na srpskom jeziku, *libri amē*³⁵ na srpskom, preko UNMIK-a³⁶ smo se sreli sa bivšim direktorom škole, i treba da budem iskrena sa njim. Bio je human, drugi direktor nasilno doveden u školu bio je potpuno drugačiji od prvog sa kojim smo takođe razgovarali. Dogovorili smo se da li grejanje, struja, sve, [drugo] hoće da uđe u naplatu, kakva je to logika? I tako, poslala sam mu sve. A ja sam rekla, “Evo, nisam želela da postanem kao ti.” Bar sam mu rekla oči u oči.

Ovo je onaj vremenski period kada ljudi nisu znali, živeli smo dan za danom, a nismo znali šta nas čeka sutra. A kada kažu paralelno obrazovanje³⁷, mislim da Kosovo nikada nije imalo paralelno obrazovanje. Kosovo je radilo po nastavnom planu i programu definisanom kosovskim obrazovnim programom. Sistem kojem su hteli da se suprotstave bio je paralelan. Ja to tako vidim i... jer ako kažete da smo radili u paralelnom sistemu, to znači da prihvatate da je ovde bilo kao država i da radite paralelno sa njima. Ne, oni su hteli da nametnu paralelizam, oni su paralelni, a ne vi jer ste ovde, vi ste autohtoni sa svim zvaničnim dokumentima koji su proizašli iz tadašnje zakonitosti. Jesam li malo zašla u politiku? Mislim da jesam (smeje se).

Anita Susuri: Bilo je puno političkih dešavanja ‘90-ih, hteli vi to ili ne.

Peti Deo

Anita Susuri: Znam da ste učestvovali na mnogim protestima koje su organizovale žene. Kako ste ušli u to? Kako je to počelo?

Greta Kačinari: Dakle, ovo je počelo sa organizovanjem... prvo je to bila Demokratska liga Kosova [DLK]³⁸, tako da je osnova svega ovoga jer... svih pokreta ‘90-ih i to se ne može poreći. Ženska grupa [Forum] koja je bila u okviru Demokratske lige bila je moćna grupa. Naravno, implementirali su sve programe koji su bili u programu... to nije bilo, nije bio pokret u početku. I, mislim, prva je bila saradnja sa ovim ženama. A onda su počeli da formiraju druge grupe, na primer, grupu [Fljora Brovina](#). A onda, u

³⁵ Osnovni školski registar u kojem je beleženo koji učenici pohađaju školu; ima i značenje zvaničnog registra gde su evidentirani dokumenti ljudi određene kategorije.

³⁶ Privremena administrativna misija Ujedinjenih Nacija na Kosovu.

³⁷ Paralelni sistem obrazovanja su započeli Albanci na Kosovu nakon što su ih proterali iz državnih škola 1991.

³⁸ Demokratska liga Kosova, prva politička partija Kosova, osnovana 1989. od strane novinara i intelektualaca, kada je opozvana nezavisnost Kosova. DLK je brzo postala stranka od državne važnosti, okupljajući sve Albance i ostala jedina stranka do 1999.

grupama, žene su počele da se organizuju u oblastima interesovanja, bilo profesionalnim, ili [drugim], i morale su da budu ujedinjene.

Tada, na jednom sastanku, gde smo bile nas tri, moram ovo da kažem javno, bez [pominjanja] imena, grupe... Ženska mreža u Beogradu traži od naših žena da se pridruže toj mreži. Da sarađujemo sa njima. Nas tri smo pričale o tome, a ja sam rekla, "Šta? One su mreža, šta smo mi? Nemamo mrežu. Kada je budemo imale, možemo razmišljati o saradnji. Za sada nemamo mrežu. Lično mislim da ne bi trebalo da prihvatimo ovu saradnju [ponudu] na ovom nivou." Jedan od njihovih muževa je došao i rekao, "Zašto ste protiv saradnje?" "Ne, ne, nisam protiv saradnje, ali moramo da budemo jednaki, čak i po imenu."

Posle dve nedelje, usledio je poziv da se sastanu sve grupe i formirana je Ženska mreža. Osnovana je Ženska mreža. Ovo govorim jer moram, moje ime nikada nije pomenuto i ne želim, ali to je nešto, ako je ideja dobra, ide svojim putem u sve aktivnosti. Gde god su me tražili, ja sam išla. Nisam bila lider ni u jednoj grupi, škola mi je bila prioritet. Ali čak i u školi sam imala slučajeve sa mnogo stranih posetilaca.

Sećam se da su čak ljudi iz Srbije dolazili i pitali me... ali sad mislim da su oni bili opozicija [Miloševića] ili šta je to bilo u to vreme i da su bili zainteresovani da imaju informacije. A onda, iz svih evropskih mesta i zahvaljujući engleskom, moja komunikacija sa njima je bila direktna. Nisam imala razloga da kažem bilo šta neistinito jer je u to vreme sve [što sam rekla] bilo istina, barem ono što smo mi doživeli. Šta su drugi radili, bilo je na onima koji su došli da pitaju šta se dešava. Jer, nikad nisam rekla da su Srbi uradili ovo ili ono. Ne. Ovo se dešava, to je ono što je počelo od ovog vremenskog perioda do sada.

Zapravo, zanimljivo, jedna Švedanka me je pitala, "Kakva sličnost postoji između tvog jezika? Slovenskih jezika, srpskog jezika sa albanskim?" Rekla sam, "Na isti način na koji je švedski sličan kineskom." Dakle, potpuno drugačije. I onda sam joj naravno objasnila nešto o čuvenom stablu indoevropskih jezika, što bi svako trebalo da zna, zar ne? I onda, još jedan slučaj koji je bio veoma interesantan... ah, zaboravila sam da vam kažem da sam u jednom periodu bila angažovana u Demohrišćanskoj albanskoj partiji. Tamo su hteli da formiraju Forum žena, ja sam bila kategorički protiv toga, jer zašto vam je potreban forum žena u političkoj stranci? Molim vas. Zašto bi to bilo i muško i žensko? Kada politička partija ima jedno ime i ne moraju da postoje rodne podele.

Mogli bi biti specifični zadaci za nekoga, bilo da je muškarac ili žena. Ali zašto, ne znam. Rekli su mi, "Nemci su to podelili ovako," "Pa dobro, pošto hoćete, podelite ih." Od tada se borim za prava žena. Znam, bilo je, primanja novih nastavnika u školu, novih učitelja. Početkom '90-ih, veliki broj starešina, starijih učitelja je otišao u penziju. Ali, pre nego što su napustili posao bili su zabrinuti šta će se dogoditi, kako? I na sreću, bila je mlada nastavnica i ja sam je pitala, "Molim te, da li imaš prijateljice sa Univerziteta koji su bili dobri studenti i diplomirali i koji bi mogli da dođu?" I jesu, njih sedam, na intervjuu. Rekla je, "Oh, postoji i muškarac," "Ne," rekla sam, "Ovaj put ne želim muškarce."

Po mom mišljenju, veoma je dobro imati [žene] učiteljice u nižim razredima, po mom mišljenju. A onda su došli, svih sedam je počelo da radi. Dakle, imala sam puno poverenja u nju, a ona nije zloupotrebila moje poverenje, ni na trenutak. Zato što sam joj rekla, "Vidi, vi ste oni koji će živeti i raditi zajedno. Što ste bliže, škola će biti bolja. Što budete kooperativniji, to će biti bolje." I počeli su, kada je došao profesor sa Univerziteta koji bi nadgledao stažiste, rekli su, "Svi oni rade za vas?" Rekla sam, "Da," rekli su, "Bili su naši najbolji učenici," "Pa," rekla sam, "pošto sam verovala najboljima, ona mi je dovela najbolje."

Ali bilo je slučajeva kada su se prijavile za posao i njihov muž je došao da donese molbu i ja sam ih pitala, "Da li se prijavljujete?" "Ne, to je moja žena," "Pa gde ti je žena?" "Ona je u kolima," rekla sam, "može li doći ovamo da se vidimo?" Jeste, imala je prelepu frizuru kao što je ona {opisuje rukama} tog vremena sa loknama. Ok, sve je bilo u redu. Ali odmah bih znala s kim imam posla. Rekla sam, "Izvinite, ako dođe policija, hoćete li pomoći svojoj ženi?" Zato što bismo očekivali da policija uđe u naše časove i slično. A ako se žena prijavljuje za posao, [a] nije bila svesna čime će se baviti, nije mi bila potrebna. Dakle, "Hvala, ovog puta nema slobodnog mesta."

Ali bilo je slučajeva da sam ih godinu dana kasnije nazvala telefonom i rekla im, "Hoćete li doći jer ima slobodnog mesta?" Zašto? S njima sam komunicirala na isti način kao... Jednostavno sam se bavila onim što mi je posebno trebalo u školi. A oni koji su pozitivno odgovorili na ovo, a to su bile diskusije, nisu imali veze sa školom, nego sa životom, uzela bih njihove brojeve i nazvala ih kada treba. Kada je sve ovo bilo u pitanju, Uprava za obrazovanje se nije baš složila sa mnom i imala sam *clashes* [govori engleski: sukobe] sa njima. Nisam im dozvolila da nameću ljude u školi, šta sam znala ja koga dovode, pa sam to preuzela na sebe.

Ja sam jedina bila odgovorna za školu, jedina koja se borila za školu. A onda su došle teške godine, [mi smo] uvek sarađivali sa svim ženskim grupama, sa Ženskom mrežom, sa... na svim sastancima koji su bile sa spoljnim predstavnicima, sa kojima, koje smo upoznawali sa svim našim problemima i... i sada mogu li da se setim svih imena... Tada je postojala međunarodna organizacija, koja je imala svoje kancelarije u Prištini i kao predstavnica PSHDK³⁹ na tom sastanku, šta bih ja pričala o političkoj stranci? Bilo je dvoje drugih koji su govorili o tome, govorila sam o školi i rekla im da imamo posebna odeljenja za decu koja imaju problema sa sluhom.

A oni su rekli, "Nemamo te informacije," rekla sam, "Da li imate sve informacije?" "Da," rekli su, "imamo, ali nemamo informacije o tome," rekli su, "razgovaraćemo za nedelju dana." Posle nedelju dana u školu je došao predstavnik jedne organizacije, dobrotvorne organizacije, on je bio Francuz, momak. I obezbedio nam je ulje za celu zimu, iako su Srbi koristili to ulje da se greju, turski studenti takođe, svi su imali koristi od položaja dece sa posebnim potrebama. Zamislite! I doneli su, rekli su,

³⁹ Na albanskom: *Partia Shqiptare Demokristiane e Kosovës* - Kosovsko-albanska demohrišćanska stranka.

“Spremni smo da donesemo i tonu hrane,” Rekla sam im, “Ni tonu. Tona je previše, može li biti pola tone?” Nisam imala pojma koliko je to.

A mi smo regulisali raspodelu tih zaliha pošto je jedan od roditelja [učenika] živeo u blizini škole i dali su nam svoj podrum na korišćenje jer su ga renovirali za život {opisuje pokretima}, bio je veoma čist i sve zalihe smo stavili tamo. I počeli smo da pravimo spisak učenika kojima je to bilo potrebno. Verujte mi, nije bilo ništa dirljivije nego kada smo počeli da delimo pakete jer se svo siromaštvo okuplja na jednom mestu. Tada smo imali lekara koji je radio u školi, tada smo imali lekare, medicinsku sestru i mene. Nismo mogli da prestanemo da plaćemo dok nismo podelili sve ove zalihe. To je bila veoma, veoma bolna stvar. I...

Anita Susuri: U kojim događajima Ženske mreže ste učestvovali? U kojim protestima ili marševima?

Greta Kačinari: U svim mogućim. Ali, poslednji [marš] i svi protesti su bili masivni. Nažalost, nisam bila na protestu za hleb⁴⁰ jer sam bila baš bolesna tih dana, imala sam temperaturu i... Ali bila sam na prethodnim sastancima koje smo imali sa američkim, engleskim i francuskim predstavnicima, [svi članovil] sada poznate petorke. Ali bili su iz njihovih kancelarija i oni... posle toga je došao taj veliki ženski protest. Mreža... žene su imale veoma važnu ulogu. Dozvolite mi i ovo da kažem, počela sam da zaboravljam imena različitih grupa koje su tada bile aktivne. Postojala je jedna izuzetna grupa koja je pomagala ženama koje su živele same ili koje su preživele porodično nasilje, koja se kasnije popravila, ali još uvek nije bilo dovoljno dobro.

Ali, ja sam bila sa jednim od njih i morali smo da budemo sa dva kanadska predstavnika, dva predstavnika danskog parlamenta koji su bili na Kosovu. To je bio period pre Božića, pre Nove godine, ili između Božića i Nove godine i oni su došli ovde na Kosovo. Ali, došli su sa nekim, pozvao ih je neko drugi, Srbin, i oni su odseli u Hotelu Grand, gde Albanci više nisu išli. A nas dvoje smo išli sa njima jer im je rečeno da su Romi diskriminisani od strane Albanaca i prvo što su morali da urade je da posete organizaciju Nena Tereza, oni su bili tamo. A onda smo otišli u organizaciju *Nënë Tereza*⁴¹, koja je bila bolnica u privatnim kućama. I čim smo ušli, na vratima je bio red. Sada ne znam da li su bili Romi, Aškalije ili Egipćani, ali žene su bile tu.

I ušli su unutra, ali onda je jedan od njih izašao i rekao, “Treba mi malo vode jer osećam da ću se onesvestiti.” Toliko su bili uznemireni, bili su jako dirnuti kada su sve videli jer je bilo i žena koje su se porodile i bilo je lekarskih poseta, to je bio *kijamet*⁴² i onda smo ih posle bolnice poslali u hotel. Poslali smo ih u hotel i bili smo dobro obučeni i našminkani i rekli smo im, rekla sam im, rekla sam, “Ono što

⁴⁰ 16. marta 1998. je oko dvanaest hiljada žena na Kosovu marširalo pod sloganom “Hleb za Drenicu.” Marš je bio odgovor protiv vojne okupacije Drenice od strane srpskih snaga i masakra porodice Jašari u Prekazu.

⁴¹ Majka Tereza, organizacija za samopomoć koje je tokom ‘90-ih, na vrhuncu Miloševićeve opresije, podržavala paralelno društvo Albanaca koji su izbačeni iz svih državnih institucija.

⁴² Turski: *kijamet*, bukvalno značenje je smak sveta. U datom kontekstu se koristi da se opiše haotična i teška situacija.

smo vam rekli ne odgovara načinu na koji izgledamo. Ali treba da znate da su način na koji izgledamo i naša šminka sredstvo za borbu protiv ove situacije jer mi nastavljamo sa ovim. Kroz nas, svojom voljom, motivišemo i druge ljude.”

Ona koja je sedela pored vozača izvadila je karmin i stavila ga. To je bilo veoma zanimljivo jer su naše žene zaista uvek izgledale reprezentativno, nigde nisu odustajale. I još jedan politički segment svega ovoga je bila jedna poznata emisija u to vreme koju je prenosila tadašnja televizija Prištine koja je bila okupirana i bio je i intervju sa mnom. Odnosno, intervju je obavljen u mojoj kancelariji, nastavničkoj kancelariji i svi smo bili tamo. Ostali smo zajedno. I došli su da me intervjuišu i pitali me kako radimo odvojeno u srpskoj državi. I rekla sam svoje mišljenje oko toga, a onda su me pitali, “Kako si mogla da prebrojiš [sva pitanja] jedno po jedno?” (smeje se). Ali, međutim, taj intervju je povećao moju popularnost u komšiluku gde sam živela, a ne samo u komšiluku.

Zato što se sećam da me je Anton Četa zvao, uvek mi je govorio, “Đavole mali” i rekao mi je, “Do sada sam te zvao đavolčićem, sada ću te zvati anđelom.” Bio je veoma dirnut onim što je čuo. Samo sam ih zamolila da ne uređuju ono što sam rekla i da ne seku intervju i oni su to uradili. Izrezali su deo u kojem sam govorila o platama koje nismo dobijali, “Nadam se da te plate neće [finansirati] oružje.” Ovo je izmenjeno, sve ostalo je išlo *live* [govori engleski: uživo]. Kada sam to rekla preko Demohrišćanske albanske partije, imala sam neki *rating* [govori engleski: rejting] i izabrana sam za člana Generalne skupštine Republike Kosovo.

I uvek zaboravim da spomenem ovo. Zašto? Jer to je bila [priroda] vremena. Ono čega se sećam jeste da kada smo održali prvi sastanak u kancelariji, u kancelariji gde je predsednik [Ibrahim] Rugova⁴³ održavao svoje sastanke, mi smo se okupljali tamo, bili su tenkovi i policija koja je opkolila to mesto. A onda je gospođa Kelmendi, Nekibe Kelmendi⁴⁴, pozvala američku kancelariju i oni su odmah došli. Oni su intervenisali da drugi ne bi. Došlo je do neke vrste veoma velikog *clash* [govori engleski: sukoba], i sećam se da je to bio zanimljiv trenutak jer smo napuštali taj sastanak sa dokumentima u rukama ispred tenkova i cevi [pušaka] usmerenih na ulaz gde se održavao sastanak.

I onda je uloga Crvenog krsta u tom vremenskom periodu, uloga... vidite, živeti u školi, raditi u školi u ovim uslovima deset godina je kao živeti sto godina u normalnim uslovima. To je sopstvena istorija svega što se dogodilo. Moglo bi se pisati o tome svaki dan, ili kada su ljudi koji su избегли iz Drenice počeli da pristižu, sa mesta gde su počela previranja '98, kada su počela ubistva kada su dolazili studenti, porodice su počele da se sele u Prištinu. Sećam se da je došao učitelj i rekao mi, “Ne mogu da radim sa 60 učenika, sa 60-oro dece u razredu. Nismo imali vremena da identifikujemo ko su [novi] koji dolaze.” Ostali su dva dana i otišli, pa su došli ostali.

⁴³ Ibrahim Rugova (1944-2006) je bio pisac i novinar, osnivač i vođa Demokratske Lige Kosova i predsednik Kosva tokom rata i do njegove smrti.

⁴⁴ Nekibe Kelmendi (1944-2011), advokat i aktivistkinja za ljudska prava, nakon rata je bila član Parlamenta i predstavnica DLK. Bila je ministarka pravde od 2008. do 2010. godine.

Postojao je izuzetan priliv [dolazeći novi studenti]. Pitala sam, “Šta? Šta želite da naučite ovu decu?” Rekli su, “Pa albanski [jezik] i matematiku,” “Nema albanskog, nema matematike. Sada moramo da ih naučimo kako da vole jedni druge. Nema više učenja, moramo da brinemo o ovoj deci ovako sada, sa ljubavlju, sa pričama, sa pozitivom za 60 traumatizovane dece koja dolaze na časove, ovo je... Ko ne može [ovo] treba da ode kući.” Nije bilo drugog načina, izvinite. Ne možete učiti u vreme rata jer je bio rat deset godina, deset godina, a bilo je zahteva za sintisajzerom ili klavirom u školi... šta? Sada smo u planinama. Ima li u planini sintisajzer ili klavir? Ne postoji. Šta ćemo da radimo? Naučićemo [ih] da pevaju bez klavira, bez sintisajzera, sa onim što nam je Bog dao, sa našim glasom, i to je to.

A onda zaista ima mnogo toga [da se ispriča] iz ovog vremenskog perioda. Veoma bolan period. Takođe vam nisam rekao kada je škola dobila ime “Elena Gjika” i kada je došlo do podele spratova. Bili smo na sastanku sa sindikatom jer je sindikat u to vreme mnogo radio, bili su zaista aktivni. Onda su došla dva visoka, zgodna, veoma velika momka. A ja sam mislila da je jedan od njih verenik jedne od nastavnica. Rekala sam im, “Zdravo,” rekli su, “Govorite srpski. Ko je ovde odgovoran?” Ja sam rekla, “Ja sam,” a oni su rekli, “Mi dolazimo iz unutrašnjih poslova,” a ja sam rekla, “*Uuu* {onomatopeja} odakle si, tako si visok” (smeje se). Odmah sam to rekla. A ponekad je dobro to učiniti jer probijate led.

“Moramo da vidimo kako održavate *libri amë* na albanskom,” “Mi nemamo *libri amë*, imamo zajedničku *libri amë*.” I zaista. Nismo imali zaseban *libri amë*, ali smo imali zajednički sa Turcima, Srbima, Albancima i decom sa posebnim potrebama, bila je to debela knjiga. Tu smo prijavljivali decu. To nam niko nije zabranio jer je naš sekretar bio Albanac, on je vodio te knjige i tu smo završili taj zadatak.

Ali problem je bio sa *dëftesa*⁴⁵ jer je *dëftesa* bio prvi dokument na albanskom. I direktori škole su imali problema sa pečatima. Koje pečate da koristimo? Jer smo imali naziv “Elena Gjika”, ne, još uvek nismo imali pečate za te *dëftesa* tako da smo koristili faksimile. I bilo je stotinu problema dok nisu napravili faksimil sa mojim imenom i imenom škole “Elena Gjika”. Kao što stave i ime doktora. Nije pečat jer pečati još uvek nisu bili spremni.

I došli su, izvinite, ova situacija sa faksimilom se desila godinu dana ranije, sada su došli po pečat. A oni su rekli, “Koristite pečat,” ja sam rekla, “Da, pečat škole ‘Elena Gjika’,” a oni su rekli, “Treba nam taj pečat,” rekla sam, “Nemam pečat u školi ali ja ga držim kod kuće jer sam ja odgovorna za taj pečat i nemam [bezbedno] mesto da ga držim ovde. Nemam ni gde da stavim naočare, nemam svoju fioku sa bravom, nemam ništa od toga. Dakle, bila sam primorana da ga čuvam kod kuće,” a onda su rekli, “Moramo da dođemo i odnesemo ga u tvoju kuću.” Otišli smo u moju kuću.

Dok su otvarali vrata auta, rekli su, “Žao nam je gospođo, nismo znali da ćemo voziti damu, zbog toga naš auto nije čist,” “Nema problema,” rekla sam, “ne brinite jer u svakom slučaju imate posla sa mini

⁴⁵ Zvanični dokument koji škola daje učeniku, u kojem piše da su predmeti položeni sa konačnim ocenama, itd - svedočanstvo.

damom” (smeje se). Bila sam ovako visoka u odnosu na njih {opisuje njenom rukom, u struku}, verujte mi, bili su visoki dva metra. Jedan od njih se smejao, a drugi je bio ozbiljan. I dok smo bili na putu, jedan od njih je rekao, “Gospodo,” rekao je, “o čemu se radi? Zašto izazivate sve ove nepotrebne probleme?” Rekla sam, “Kako da ne pravim probleme? Pogledajte školu “Faik Konica”, izbacili su svu decu iz škole.” Kod Faik Konice nije bilo Albanaca, jadni oni. U to vreme sva su deca bila podeljena u različite škole.

A ja sam rekla, “Šta je sa onima koji su izbačeni? A zid koji su podigli u školi u Dardanima?” Ja sam rekla, “To nije u redu,” “Ne bre, [direktorka] škole “Aca Marović”,” rekao je, “Nije pri zdravoj pameti,” rekao je, “Direktorka,” rekla sam, “da li je zdrave pameti ili ne, izbacila je decu iz škole,” rekao je, “Da, gospodo,” rekao je, “Ne mogu biti dve države u državi,” rekla sam, “sa ovim se u potpunosti slažem sa vama” To je bio mač sa dve oštrice, ali i moj odgovor je bio mač sa dve oštrice, jer sam se složila.

Stigli smo na vrata, pričam ovo jer je bilo veoma zanimljivo, pre nego što sam ušla na glavni ulaz, rekla sam im, “Vidite momci, činjenica da dolazite u moj stan je zbog moje dobre volje što sam ja... dozvoljavam vam,” zadirkivala sam ih (smeje se). Smejali su se. Čak su se i glasno smejali. Ušli smo unutra i došli ovamo. Ovde, u zidu sam imala telefon, oni [telefoni] su bili grčki u to vreme, bio je narandžasti, a na vrhu je bilo pismo sa izrekom koju sam čula u jednom zaista lepom filmu. To se dogodilo u Škotskoj i napisala sam to u tom pismu i stavila to pismo na telefon. Bez razloga samo zato što mi se dopalo.

Napisano je, napisala sam na srpskom zbog titlova na srpskom. Da li to da kažem na albanskom ili srpskom?

Anita Susuri: Kako vi želite, kako vam je lakše.

Greta Kačinari: “*Da Bog da se sećali ovoga dok god živite,*” [govori na srpskom], u sramu, ah, “*Da Bog da se sećate stideći se*” [govori na srpskom]. I ušli su i prva stvar koju su uradili jeste da su pročitali to. Zamislite, šta su radili u mom stanu? Vi meni recite. Nije bilo potrebe da dolaze. Mogli su da me pitaju da im donesem pečat. I kada sam donela pečat iz spavaće sobe, stavila sam ga na sto i rekla, “Evo mog pečata,” a oni su pitali, “A šta je sa *dëftesa*?” “Pa *dëftesa*,” Rekla sam, “nisu ovde. *Dëftesa* se dele učenicima.” Što je bilo istina. I uzeli su pečat.

Rekla sam im, “Treba mi pismo potvrde da ste uzeli ovaj pečat,” rekli su, “Izvinite, gospodo? Ne dajemo pisma potvrde.” Znae, rekla sam, “Pa kako da opravdam to što više nemam pečat?” “Pošto dolazite kod nas za dva dana,” rekli su, “Razgovaraćemo o ovome,” pitala sam, “Zašto moram da dođem? Zakazala sam [sastanak] sa nastavničkim većem tog dana,” rekao je, “Pa, odložite sastanak nastavničkog veća za jedan dan jer morate da dođete kod nas.” I otišla sam tamo.

Ono što se desilo u međuvremenu, to je bilo '92... krajem maja moj otac je umro. Sve komunikacije sa Bosnom su bile prekinute i nisam znala do '95, znači dva rata su prošla, nisam znala da li su mi članovi porodice živi ili ne. Dakle, moja braća, moja majka, moj otac. Moj otac je preminuo. Posle ovoga što sam vam rekla, umrla mi je tetka u Prizrenu. Nisam mogla da idem na sahranu mog oca iako sam '92. imala... kada sam poslednji put razgovarao sa bratom telefonom rekla sam, "Doći ću," rekao je, "Ne dolazi!" "Doći ću," [a moj brat je rekao], "jer je nestao čitav jedan autobus ljudi, ne preostaje vam ništa drugo nego da prođete kroz Beograd i Brčko," jer je to bio put.

Rekla sam, "Pozvaću Vladiku," ne izgovaram njegovo ime jer se osećam loše. "Pozvaću ga, pomoći će nam da se okupimo na *Bacinoj* sahrani," rekao je, "Nemoj ga zvati," rekao je, "jer više nije isti kao što je bio." I ovo me je zbolelo u srcu jer smo ga mnogo voleli. Zajedno smo pevali, on je nekada veoma lepo pevao. Mislim da je zažalio zbog onoga što je uradio u to teško vreme. Nikad ga više nisam videla. I baš mi je loše zbog njega i njegove duše. Jer u vreme dok smo živeli u Tuzli i sarađivali, katolička crkva, pravoslavna crkva i predstavnici islama, sve tri vere su se trudile da... Ja sam tada bila mlada, imali smo okupljanja mladih i sarađivali jedni s drugima. I to je bila zaista lepa stvar.

Dakle, moj otac je umro, a ja nisam mogla da odem. Moja tetka je umrla, vrlo blizu Prištine, u Prizrenu, a ja nisam išla na tetkinu sahranu. Jer znala sam, ako odem plakaću za ocem, plakaću za tetkom, plakaću zbog sebe, plakaću za svu decu u svojoj školi, plakaću za svojom sudbinom u to vreme i nisam htela da odem umorna na sastanak sa ona dva momka, onim iz UDBE. I nisam otišla [na sahranu]. Otišla sam tamo našminkana i dobro obučena kao i uvek.

I dali su mi pismo potvrde gde je pisalo škola "Elena Gjika," nastava na albanskom, ovo je napisano na srpskom. A pošto tada nismo imali mogućnost da ga fotokopiramo, žao mi je, nemam više taj dokument. Ali dala sam ga Savetu za ljudska prava sa kojim sam dosta sarađivala i nadam se da ga još negde imaju. Ali, ipak, sekretar škole i ja smo bili na ovom sastanku pet sati i petnaest minuta i jedan je otišao, drugi je ušao.

Rekla sam im, "Zašto vi momci odlazite i dolazite?" "Pa," rekao je jedan od njih, "podnosimo izveštaj načelniku," "Pa recite načelniku da dođe ovamo pa ćemo svi zajedno razgovarati ili ćemo otići kod načelnika i nema potrebe da dolazimo i odlazimo." Cilj celog intervjua je bio da razgovaramo, na primer, pitali su me, "Ko vam je dao pečat?" Rekla sam im, i zaista je bilo tako, jedva sam dočekala taj pečat. I bilo je pismo koje su svi potpisali, ja sam potpisala da sam ga dobila [pečat]. Niko mi ga nije dao.

I rekla sam im, "Ljudi, niko..." tako, rekla sam im kako sada govorim. A oni su rekli, "Da li ste bili u kancelariji ove osobe?" "Pa, to je kancelarija u kojoj on radi, ali rade i drugi ljudi, nije samo njegova." Dakle, imena, hteli su konkretna imena. I ne samo to, nego su pitali za mnoge druge stvari, kako smo organizovani, šta smo radili u školi, kakav je bio naš odnos sa srpskim direktorom. Rekla sam samo,

“Rekao sam tom tvom direktoru da smeni Miloševića⁴⁶ sa funkcije i zadrži Vuka Karadžića. Škola se zove “Vuk Karadžić”, a ne Slobodan Milošević.”

I stvarno sam rekla, “Uklonite ovu osobu odavde, ovo je ime škole i to je dovoljno,” ali on je rekao, “Ja sam u stranci sa njegovom ženom,” rekla sam, “Isti su jer, zar ne spavaju u istom krevetu? Oni su isti.” Ali bez obzira na to što su oboje preminuli, neko drugi će im suditi. I njima je sudio ovaj svet, ali koliko je loše kad ljudi znaju da ih svet u nekoj situaciji sudi, a kamoli Bog?

Šesti Deo

Greta Kačinari: Kada je počeo rat, kada su počela prva bombardovanja... to je bio veoma težak period. Bilo nas je troje, dakle Đerđ, Florinda i ja, nas troje. A komšije su nam pokucale na vrata i rekle, “Odlazimo. Pođite sa nama.” Razlog zašto nismo pobjegli bila je naša ćerka. Zašto? Rekla je, “Mama, nas tri osobe, ostali su petoro ili desetoro ljudi.” Drugim rečima, velike porodice. “Nas je troje, ne idemo. Ne idemo nigde.” I to je bio razlog zašto smo ostali [ovde]. Dakle, bila je u pravu jer je neko na neki način morao da se žrtvuje.

Ali, kada su počela bombardovanja, došla je iz svoje spavaće sobe u naš krevet i ušla između nas. Nisu bili najbolji trenuci, teški. Dakle, u ovom vremenskom periodu, tokom ovog krvavog dela, mi smo ostali u Prištini. Zapravo, tada mi pukao čir na želucu i morala sam na operaciju u bolnicu. Ali, ne mogu da ne napomenem da su medicinsko osoblje, tehničko osoblje, medicinske sestre pokazali izuzetnu pažnju i danas sam živa.

Anita Susuri: Da li su bili Srbi?

Greta Kačinari: Svi su bili Srbi. I to nikada neću zaboraviti, jer u... još jedna zanimljivost u ovom vremenskom periodu, pre nego što sam se operisala, imenovali su nekog drugog da me operiše, a ne doktora kojeg sam želela, koji je bio Bosanac iz Crne Gore i bio je popularan u tome vreme. Ali oni su rekli, “Da biste ga dobili, morate dati sto,” koja je to bila [valuta] tada? Šta smo koristili? Ne evra nego, “Moraš da mu daš sto maraka,” rekla sam im, “Neću da im dam ni jedan dinar. Nikad nikome, ne samo njemu.”

A ja sam insistirala da to mora da bude on i ušao je novi doktor i video me kako plačem i da sam zabrinuta i rekao, “Šta nije u redu?” Govorio je na srpskom. Rekla sam, “Teraju me na operaciju,” rekao je, “Niko vas neće primorati na operaciju.” I odveo me je u moju sobu. Sve dok nisu dozvolili doktora kojeg sam tražila. A onda me je operisao. I zahvaljujući njemu i danas sam živa.

⁴⁶ Slobodan Milošević (1941-2006), je bio jugoslovenski vođa čiji je uspon na vlast počeo 1987, kada je na Plenumu Saveza komunista Jugoslavije prihvatio razloge kosovsko-srpskih nacionalista i odmah nakon toga postao predsednik Srbije i povukao autonomiju Kosova.

Taj doktor je kasnije morao da napusti bolnicu jer je to bio dogovor, naši su to preuzeli. Ne slažem se sa takvim stvarima. Ovi ljudi su vredni, ostavite ih tamo. I otišla sam na kontrolni pregled i doktor koji me je operisao je bio tamo, bilo je i novih doktora Albanaca. I rekla sam im, “Zahvaljujući njemu danas sam živa. Učite od njega koliko god možete.” I naravno da ću se još jednom zahvaliti tom doktoru. Žao mi je, ali poslala bih mu viski u znak zahvalnosti, ali to nisam uspela da uradim jer...

Ali ono što sam doživeo kasnije, prošle godine u bolnici, to su dva različita sveta. To su dva različita sveta ljudi koji su odgovorni i poštuju rad, poštuju svoj sistem i pokušavaju. Žao mi je što ovo kažem jer za tri meseca prošle godine samo moja duša zna kroz šta sam prošla. Ne lično, već za mog muža Đerđa. I nadam se da će nove generacije ovo razumeti, ulica kod QKUK...⁴⁷ koja je nazvana Hipokratova ulica, zaista bi bila Hipokratova ulica, i da to bude mesto gde zaista drže Hipokratovu zakletvu. Ne pretvarati A u ja [pretvoriti Hipokrata u licemera na albanskom].

Anita Susuri: Pričali smo o ratnom periodu, rekli ste da ste bili u Prištini.

Greta Kačinari: Da.

Anita Susuri: Kakva je bila Priština tokom rata?

Greta Kačinari: Pored tog perioda koji sam provela u bolnici, vratiću se na svakodnevni život kada smo morali da nabavljamo različite životne namirnice. On bi govorio, jer je Đerđ bio jedan od ljudi koji je nabavljao namirnice, govorio bi da je na pijaci, na zelenoj pijaci, ne na zelenoj pijaci već onoj koja je ispred pošte.

Anita Susuri: Pijaca Ulpiana.

Greta Kačinari: Pijaca Ulpijana, tamo je bilo svakojake garderobe, *paje*⁴⁸ za mlade, na rasprodaji. Zamislite, znači sve ono što je bilo ukradeno iz drugih kuća. I jedna sedmočlana porodica je došla ovde, ostali su oko nedelju dana dok nije došao neki čovek i ubedio ih da treba da odu i otišli su. To je bilo oko aprila, krajem aprila, pre nego što sam bila u bolnici. A Đerđ bi nabavljao namirnice. Kada se vraćao kući, govorio mi je da mora da čeka u redu za hleb, mora da čeka ovde nešto, a tamo za nešto.

A onda je bilo još nešto, u različitim kućama, u stanovima, bilo je studenata koji jesu, nisu imali hranu u tom trenutku. Tako smo se u našem komšiluku organizovali da skupimo hleb i puter ili šta god je bilo u našim domovima i pošaljemo im. Naravno, neke smo morali ostaviti i za sebe. Dakle, jednog dana kada je Đerđ otišao po namirnice, policija ga je odvela, ja sam u to vreme bio u bolnici, policija ga je odvela i držali su ga pet sati na jednom mestu, evo, kako se sada zove...

⁴⁷ Qendra Klinike Universitare e Kosovës - Univerzitetski Klinički centar Kosova.

⁴⁸ Devojačka sprema.

Anita Susuri: Negde u Prištini?

Greta Kačinari: Da, postojalo je jedno stvarno zloglasno mesto u Prištini, kao zatvor, ali blizu škole “Naim Frasheri”. I Đerđ mi je rekao, zapravo, Đerđ mi je rekao [o tome] mnogo kasnije. Ali moja ćerka je došla da me poseti sledećeg dana i pitla sam je, “Gde je *tota* [tata]?” “Pa ruke ga jako bole,” “Zašto ga bole ruke?” “Mama, bre,” rekla je, “policija ga je juče privela,” rekla je, “i morao je sve vreme da drži ruke ovako” {opisuje svojim rukama}. A ona je rekla, “Nije mogao da dođe.” Šta ja znam, možda je imao povredu šake i tako ih je držao.

Ali, nisu njega lično mučili, nego je to video oko sebe, druge mučene, ljude koji su bili još mlađi i... svi, mlađi i stari. “Hoćeš cigaretu?” Policajac ih je pitao, oni su odgovarali, “Da bre,” “O, hoćeš cigaretu?” *Bim, bim* {onomatopeja}. Đerđ je bio zaista uznemiren kada je sve to doživeo. Ali moja ćerka mi je to rekla... Đerđ mi je sve ispričao kasnije, sve što je doživeo i video. Ali nisu ga pipnuli. Nisu znali ničije ime, ali on je imao sreće, samo je morao da podigne ruke.

A onda mi je ćerka rekla, “Mama, znaš, policija je ušla unutra,” ušli su u stan, “I?” Rekla je, “Uzeli su cigarete, kutije cigareta.” Mučili smo se da pronađemo cigarete, gde god da su bile. Uzeli su cigarete i deset evra, deset maraka, bili su na stolu. Ne znam zašto su [bili tamo]. Morala sam da dam nekome, ili neko nama, ne znam. Ali u svakom slučaju. “A mama,” rekla je, “ušli su u moju sobu i bacili sve moje lutke na pod.” I počela sam da plačem, “Zašto lutke?”

Nijedna lutka nije bila albanska, albanske lutke su imale dalmatinsku, crnogorsku, sa hrvatskom odećom, od svih mogućih mesta bivše Jugoslavije, sa tradicionalnom odećom iz raznih krajeva. Bile su veoma lepe i još uvek ih imamo. I oni su ih bacili... Ispričala mi je sve o tati, a ja sam počela da plačem zbog lutaka. Naravno, to nije bilo za lutke, već za celu situaciju. Ono što je bitno je da je struja bila uključena i šta god da se desilo i stavili smo seckani hleb u zamrzivač, ako nemamo hrane pa imamo to. Tako, ne znam. Naša porodica je imala izuzetnu sreću jer, jednostavno, ne znam.

I dva ili tri dana pre nego što sam napustila bolnicu, negde krajem maja, ne zapravo u junu, to je bilo u junu, 4. juna, to je bio datum. Došla su dva policajca u naše stanove i počeli su da nam dele plave karte,⁴⁹ dakle ime, prezime, lične karte itd. itd, podatke o nama troma. I pola su poneli sa sobom, pola je ostalo nama. Još uvek imam ove karte jer su dokaz problematičnih vremena. I još nešto pokazuju da je za nas to bilo kao u vreme nacizma kada su Jevreji dobijali *auswise* [nem.: lična dokumenta] da putuju van zemlje u kojoj su živeli, bez tih karata i pečata, nisu mogli da odu iz države. Zapravo, nikada nisu otišli, već su ih odveli u te rovove u Aušvicu i druge [logore].

⁴⁹ Tokom NATO bombardovanja 1999, sprska policija je imala spisak svih građana koji su ostali u Prištini i dala im specijalne lične karte.

Dakle, za mene su ovo svedočanstva o jednom smutnom vremenu, kao kosovski *ausweis*. Dala ih je država, bezumna država zasnovana na okupaciji, mržnja prema širenju i okrivljavanju drugih za ono što su radili, kao što su radili i u Bosni, i ovdje. Ne znam, preživeli smo, ostali smo živi i... Želim i ja nešto da istaknem. Svake večeri u 6:00 moja ćerka i ja smo išle u crkvu Svetog Antonija, malu crkvu u Ulpijani [kvart]. Možda ne svako veče, ali svaki put kada smo mogli da idemo, išli smo, a bilo je pet ili šest ljudi. Dakle, zaista mali broj ljudi koji je ostao u Prištini.

Kada sam tada pitala sveštenika, "Zašto ne odlaziš?" Rekao je, "Sve dok je i jedan od vas ovde, ostaću ovde sa vama." I... onda je bila još jedna stvar sa komšijama koje nismo poznavali, ali koje smo počeli da upoznajemo, ne [govorimo] o ovom naselju {opisuje rukama} svi se znamo ovde, nego o onom gore {opisuje rukama} koji je malo veći, u osnovnoj školi "Ismail Kemajli", veoma veliko naselje, ali smo počeli da ih upoznajemo. Pa kad je bio Uskrs, zamislite, [bilo je vreme] da se farbaju jaja, čime da ih farbamo? Gde pronaći boju? I našla sam jednu boju i nove komšije koje smo upoznali su došli kod nas za praznik i imali smo farbana jaja i sve je to bilo tokom perioda bombardovanja.

Sećam se još jedne gluposti koju napravila jer su bila spremna tri kofera sa odećom. Osoba ne nosi ništa sa sobom. Dakle, glupo je vezivati se za materijalne stvari kada je život u pitanju. Ali, mislim da se moraju čuvati fotografije i eventualno poseban spis koji ima veze sa posebnim dokumentom određenog vremena. Ovo su lepe stvari. I, da li da nastavim o školi kasnije?

Anita Susuri: Nastavite, da.

Greta Kačinari: Tada, prvi su došli Jevreji, pardon, prva je došla italijanska organizacija, iz Kjeze, koja je došla u školu. I doneli su dosta školskog pribora i mi smo tu zalihu koristili nekih pet godina. Bilo je toliko toga, i bilo je stvarno, stvarno dobro. Kasnije su nam pomogli oko kompjutera. Glavni računar za nastavnika i kako podučavati druge. Stvar je bila da se u tom pogledu pomogne nastavnicima da počnu da uče rad sa računarom. I glupi Albanci su pokrali te kompjutere, to je to. A onda nam je CDF pomogao oko sportske hale. Ovo su sve...

Ne znam, pogrešila sam što sam navela imena jer je toliki broj organizacija pomogao i želim samo da se zahvalim Bogu i svom ocu koji me nije pustio da studiram u Zagrebu, ali sam umesto toga diplomirala engleski jezik i mogla sam da direktno komuniciram sa ljudima. Kada su Jevreji došli na vrata, videli su da je školski objekat "Elena Gjika" prelep, i to je najlepša škola u gradu jer pripada starim zgradama i borio sam se da bude zaštićen kao stari objekat. I to je odobrila opština. A onda su Jevreji napolju malterisali zidove, temperature su pale ispod -20 [stepeni Celzijusa].

Bio je to prelep vremenski period koji ispunjava tvoju dušu, ispunjava tvoj um i ne dozvoljava ti da razmišljaš ni o čemu drugom. Spavate samo dva-tri sata i onda ste morali da nastavite sa svime što se dešavalo. To je bilo veliko čudo. A onda su postojali neki programi koji su počeli kada je stigao UNMIK.

Profesori naše škole su bili zaista pametni ljudi koji su shvatili da je već prvi set treninga bio veoma vredan jer je bilo stručnjaka iz različitih oblasti.

Sećam se da sam bila na obuci kritičkog razmišljanja, rekla sam tada; “Pa onda od Rugove i svi ostali treba da idu na [trening kritičkog razmišljanja].” Jer nama Albancima nedostaje kritičko mišljenje. Jednostavno nam nedostaje. A kasnije su svi koji su stekli svoju osnovu tog treninga, nastavili sa drugim treninzima i mnogi od njih su i sami postali treneri. Neki od njih su postali direktori škola. Htela sam da kažem da je to zaista dobra stvar čak i u odnosu na školu. Sećam se da je na sastanku bio predstavnik Ministarstva prosvete još u vreme UNMIK-a, kada su okupili sve direktore osnovnih i srednjih škola.

Svi smo bili na Skupštini. Zamislite sad koliko je [ljudi] bilo u skupštini, bila je posebna sala sa sedištim po spratovima, mi smo bili tamo. Veliki broj [ljudi]. I rekao je... Zaboravila sam da pomenem i šta se desilo u mojoj školi. Po prvi put su otvorena predškolska odeljenja. Predškolska nastava je postojala samo u državnim ustanovama. Roditelji su vodili decu na jednodnevni boravak ili šta ja znam, a to je bilo blizu škole. Dok je prva predškolska ustanova kao odeljenje bila u našoj školi. A otvaranje ovih časova je priča za sebe, sasvim za sebe.

I ne znam da li da objašnjavam kako je sve prošlo, kako su došli vaspitači koji su bili zainteresovani da rade, kako sam im rekla, “Ne znam ništa o predškolskoj ustanovi. Ako to uradite, napišite sve što vam treba na parčetu papira.” I neki Slovenci su došli po školski nameštaj i ja sam im rekla, “Imam ove dve sobe, ali ne znam šta mi treba u njima.” Skice za ono što je trebalo tamo su poslali iz Slovenije, iz Ljubljane.

Posle toga je došao austrijski Karitas i sve se to dogodilo u mojoj školi. Ne znam kako, ljudi su jednostavno dolazili. I pitali su me, “Šta ti treba?” i rekla sam im, “Ovo mi treba,” {opisuje rukama}. I doneli su stolice, ormariće i male stolove za malu decu. Te dve sobe su imale sve po onome što su Slovenci poslali. Sve su, naravno, plaćali drugi. I, mogla bih da pričam o školi godinu dana i ne znam da li bi to bilo dovoljno.

Tako da sam počela sa tim promenama odmah nakon početka 2000. i 2001. sam otputovala u Bosnu po prvi put, sa potpisivanjem Kušnera⁵⁰ koji je bio administrator u to vreme. Prešla sam Crnu Goru sa njegovim potpisom, prošla sam u Sarajevu, ne znam, putovala sam 24 sata. Pitali su me u Crnoj Gori, šta je ovo? Pa, “*Nikad video ovo*” [govori na srpskom] nikada nisam video ovako nešto. Rekla sam, “Pa, dobila sam ovo” (smeje se). I tada sam prvi put putovala van Kosova, mislim posle deset godina i

⁵⁰ Kušner (1939-) je fizičar i političar, osnivač Lekara bez granica. Dok je bio francuski ministar zdravlja, Kušner je izjavio da su albasnki studenti na Kosovu otrovani. Nakon rata, 1999, Kušner je postavljen za specijalnog predstavnika UN na Kosovu.

videla sam majku i svoja dva brata. Sa jednim od njih, poslednji put, prvi i poslednji put. Jer je kasnije, posle dve-tri godine, umro.

I... Ostala sam tamo mesec dana, a da nisam nikoga pitala. Čak ni... da li [želiš] da znaš kako je prošao taj mesec? Potpuno sam se vratila u detinjstvo. Nisam ni pomenula rat ili bilo šta, ništa o tome šta sam prošla, niti sam ih pitla kroz šta su prošli, niti su oni mene pitali. Uveče kada su se vratili iz prodavnice igrali smo karte, gledali filmove i pevali. Kada nisu bili u stanu sa našom majkom, igrala je pasijans, bacala je karte, super zabavna igra.

Čovek bi to mogao da igra sam, ali postoji i kibicer, onaj koji posmatra, znate, i mogao bi da reaguje. Tako da smo Đerđ i ja igrali ovu igru, svađali smo se i mirili. To je zaista dobra igra, ali ne u dvoje već kad igra jedan igrač. Sve dok mi brat nije rekao, "Sestro, moraš li da se vratiš na posao?" Rekla sam mu, "Da, trebalo je malopre," "Želiš li da posetiš *Bacin* grob?" "Da." Posle mesec dana. I tada sam otišla na njegov grob i zapalila sveću, razgovarala sam s njim. Zahvalila sam mu se, razgovarala sa njim i vratila se u Prištinu.

Poslednji pogled iz autobusa kada sam se pozdravio sa dvojicom braće, bio je poslednji pogled sa bratom koji sam video prvi put posle rata i to poslednji. Zatim je otišao u Opatiju, gde je i umro. A onda sam dovela svoju majku ovde da je ne bih ostavila samu jer je već bila bolesna. Nisam htela da je ostavim samu u Tuzli. Dakle, moja porodica je sada razdvojena. Jedan je sahranjen u Tuzli, moj otac, jedan u Opatiji, moj brat, dok su moja majka i mlađi brat sahranjeni u Prizrenu. Obojica su živeli ovde sa mnom i... zapravo je moj mlađi brat došao ovde kada je majka umrla i nisam mu dozvolila da se vrati.

I tako je život tako zanimljiv i ko ostane neka samo zahvali Bogu na svim darovima. Zahvaljujem mu za sve darove koje sam imala u životu. A ti pokloni su bili upravo moji roditelji koji su se brinuli o meni, moja braća koja su me volela. Kada su delili svoju imovinu [među decom], nisam ni razmišljala o tome. Zapravo, ovde sam imala svoju imovinu koju mi je otac pomogao da dobijem na početku. Oni, sve je bilo podeljeno na tri jednaka dela, zamislite. Pa ja kao sestra, njih dvojica kao braća, Bože moj. Kakav dar!

Dala sam samo deo od toga, nije bilo ništa više. Onoliko koliko mi je bilo potrebno da ovaj deo bude završen jer je to nadgradnja. To je nadgradnja jer nije bilo moguće napraviti odgovarajuću zgradu, ali je trebalo. Jer svi okolo su radili, tako smo i mi, sa stubovima. Izgradili smo ih kreditom u banci koji je moja ćerka uzela i delom nasleđa koje smo imali i slično. I za ovaj život, verujte mi, kada ujutru otvorim oči, zahvaljujem Bogu za današnji dan i za sve dane koje sam do danas proživela.

Žao mi je samo što je nešto prekinuto, prekinuto je neprirodno. Puno sam komunicirala sa ljudima, i redovno sam odlazila u katedralu... *Uuu* {onomatopeja} Zaboravila sam još nešto da kažem. Dok nisam

bila direktorka škole kada su tražili da se još jednom prijavim, dakle, da se prijavim za direktorku i prijavila sam se prvi put, nije bilo protivkandidata i oni su otkazali. Drugi put je bio protivnik...

Protivnik je bio iz političke stranke, znala sam da će pobediti iako sam podnela dokumenta jer sam se prijavila. Na božićnu noć sam otišla i povukla ih, rekla sam, “Moja dokumenta,” “Ne, nemoj, kako, kako povlačiš?” “Daj mi moja dokumenta.” To je bio najveći slom srca koji se desio u mom životu. Srce mi se slomilo. Ostala sam bez dece, razumete? Zato što sam sa decom nastavila da radim i kasnije kada sam bila direktorka.

Imala sam neke grupe koje su dolazile i radile u mojoj kancelariji, dolazile su da se hvale, dolazile su da se žale, dolazile su da upoznaju druge pisce. Ali posle dve godine pauze i dalje sam imala zahteve, ali preko telefona, “Da li ste zainteresovani da budete prevodilac u...?” Trenutak da se setim, sada mu se ime promenilo. Dobro, to ima veze sa pravosuđem. I otišla sam tamo, upoznala sam neverovatne ljude, i naučila sam dosta o pravosuđu. Taj moj stari san da studiram pravo. Nisam naučila sve, ali osnove i upoznala sam dvojicu sudija koji su bili neverovatni i tužioca koji je bio još neverovatniji i tako sam naučila malo o pravosuđu.

A onda je EULEX najavio otvaranje radnih mesta. Prijavila sam se tamo. Ne znam kako sam to uradila, ali sam primljena. Radila sam u odeljenju za forenziku. Veoma zanimljivo polje koje se više odnosi na emocije, sastanke sa ljudima čiji su članovi porodice nestali, sa organizacijom majki Đakovice... da ne pominjem previše. Ali, moj poslednji posao koji sam napustila bio je u organizaciji čije sam osnivanje inicirala. U blizini je katoličke crkve ovde u Ulpijani. Jer kada dođete u određene godine, onda... očekujete da ćete dostići određeno doba, kasniju fazu života, ne samo moju. I rekla sam svojoj drugarici, “Znaš šta? Zašto ne bismo formirale žensku grupu i počele da se sastajemo, možda možemo nešto da uradimo?” “Da, važi.” A pitali smo i sveštenika šta misli o tome, zaista nas je podržao.

I onda smo sarađivali sa monahinjama Svetog Krsta, one su počasne monahinje koje rade pri crkvi, ne rade, tamo žive i imaju studentski dom. I ovako je osnovana organizacija Ulrika, sada su to starije žene, dakle mojih godina. Žene koje im pomažu su nešto mlađe i od posla koji prodaju kupuju brašno, ulje i dele siromašnim porodicama. Ovo ne ide, ne izlazi u javnost ili... prikladan humani čin. Kao što svi treba da se ponašaju.

Nikada ne izlaze na TV da bi izašle u javnost i kažu da su to uradile, pomogle su im. I to je prava pomoć jer negde u Bibliji piše, “Šta radi desnica... levica ne zna šta radi desnica.” Ali, mi smo ljudi, ponekad volimo, kao što sam se ja ovde sa radošću, da se hvalimo (smeje se). Ne, nisam se hvalila.

Anita Susuri: Ako postoji još nešto što biste voleli da dodate za kraj?

Greta Kačinari: Za kraj...

Anita Susuri: Ako ste zaboravili da spomenete nešto ili...

Greta Kačinari: Da vas pozovem i sutra? (smeje se) Ne, nisam zaboravila, ali nisam se dotakla svega, naravno. Nisam se dotakla najvažnije stvari, koja je moj bračni život.

Anita Susuri: Da.

Greta Kačinari: Kako smo tamo stigli nije samo izgled, ljubav na prvi pogled, već i ranije planiranje želja. Pošto sam živela u Bosni, želela sam da se udam za Albanca, želela sam da se udam za [nekog] iz Prizrena da kada se svađamo ne bih morala da proklinjem njihovo rodno mesto. Želela sam da bude obrazovan jer je bilo mnogo muškaraca koji su tražili moju ruku i bili su kujundžije ili zanatlije. I želela sam da bude obrazovan. U stvari, jedan od njih me je uvredio, "Jesi li konačno završila školu?" On je vređao školu. Dakle, sve te želje su se ispunile jer sam ja želela te stvari i to je on, nešto što povezuje ljude.

A reći ću i ovo, ovde u Letnici smo imali poslednje svetlo, kako se kaže na albanskom? *Dame biraju* [govori na srpskom], dame biraju [muškarce] za ples. A prvi [najbolji] ples ima nagradu da ode u žitno polje, polje kukuruza, na pet minuta jer su tamo u selu kuće bile okružene njivama. Deset minuta za prvo mesto, ne znam šta je bilo drugo. Prvog se sećam jer smo pobedili deset minuta. Ali ja sam izabrala Đerđa za ples. Ali kasnije smo nastavili da igramo u grupama, sto i nešto mladih ljudi koji su bili tamo, nastavili smo u Prizrenu sledećih dana i tako je bilo. Tog dana bilo je mnogo brakova ljudi koji su se prvi put sreli, čak i ako je to bilo mnogo puta kasnije.

Ono što je važno jeste da kada sam rekla, kada sam počela da razmišljam o Đerđu onih dana dok smo bili u Letnici. Moj otac je rekao, "Ko je taj dečak? On mi se nekako sviđa." "*Hmmm* {onomatopeja} kako si znao da ti se sviđa? Kako si znao?" (smeje se). Tačno on. I bilo je tako. Pored ove četiri želje, život donosi još mnogo toga. A ono što je važno je poštovanje i izbegavanje ličnih poslova drugih ljudi. Jer to zaista stvara probleme i da se čovek drži svojih reči do kraja u dobrom i lošem. Pokušavala sam to do kraja i uspela sam.

A ono što me je šokiralo je kada sam otišla u opštinu {zgradu} po neka dokumenta. Rečeno mi je, "Gospodo, sada ste zvanično razvedeni." "Šta? Ko ima pravo da se razvede od mene?" Bila je to impulsivna reakcija, toliko da su i neki muškarci iza mene bili šokirani. "Ko ima pravo da se legalno razvede od mene?" (smeje se) U trenutku kada sam razmišljao o tome dok nas smrt ne rastavi. I to je to, ali to su bili zaista emotivni trenuci i teško sam se nosila sa njima.

To je bilo pre nego što je na Kosovo došao novi posetilac i bilo je najopasnije do sada. To je to, ovo je pandemija koja je otuđila, otuđila, promenila i otuđila svakodnevni život svakog živog čoveka na Kosovu. Mislim da je, posle mnogo pokušaja da se podigne svest ljudi, postignut dobar nivo [svesti]. Ne da su to uradili političari, već građani među sobom.

Zato što je sramotno da poznati pevač izađe sa izjavom da... koga smatramo odgovornom osobom jer je i član skupštine, da li je još uvek? Ne znam. Ali bio je barem poslanik. Ali, međutim, on ima ime i dozvoljava sebi da kaže, "Ne postoji [virus]." Mogao je da kaže, "Ja lično to nemam. Ali nisam potpuno siguran." Kao i ja danas, nisam sigurna da li ga imam ili ne. Niste ni vas dvoje.

Dakle, kada neizvesnost počne da preuzima mesto, to mesto postaje osetljivo. Molim se Bogu da se mlade generacije snađu i shvate da su pred nama velike promene, za koje mi, stariji, nismo spremni. Ali, nećemo imati priliku da se pripremimo jer to prevazilazi naše znanje, naše mentalne kapacitete. Ali mladi treba da shvate što pre. Život koji čeka tebe i sve mlade posle toga nikada neće biti isti kao što je bio.

Dakle, prilagođavanje je preko potrebno i mladi treba da nauče mnogo, mnogo. Učiti strane jezike, to je prvo i najvažnije, sve dolazi posle. Jer kroz jezik ćete moći da uđete u virtuelni svet, u svet tehnologije jer to je budućnost. Dakle, vi ste Alfa [generacija]. Da li znate za ovu podelu generacija?

Anita Susuri: Da, znam, na osnovu toga kako su Amerikanci podelili.

Greta Kačinari: I to je jako zanimljivo. Ne samo Amerikanci, Rusi i Evropljani su to isto uradili, svi, jako zanimljivo. Ali svi su tu, otprilike na istom nivou. Vas znam kao *Alpha Generation* [govori na engleskom: generacija alfa], kao generaciju alfa ili Z, jer ste vi rođeni...

Anita Susuri: Tokom '90-ih.

Greta Kačinari: Da. Ali mislim da Gen Zee [generacija Z] uključuje malo do 2010, a onda dolazi alfa. A alfa je prvo slovo grčkog alfabeta. Alfa se koristi [da se odnosi na] novi početak, alfa je nešto što cveta, nešto novo. Zato mi je bilo zadovoljstvo imati vas u svom stanu i još veće zadovoljstvo što ste obe devojke, žene ste i radite na veoma zanimljivom i važnom poslu. Ne zaboravite da istorije koje imate, one koje ste do sada završili, priče ljudi koji su živeli ili žive u određenom vremenskom periodu, da ih postavite negde gde virus ne može da im naškodi.

Anita Susuri: Hvala vam puno, gospođo Greta.

Greta Kačinari: Hvala vama, obema.